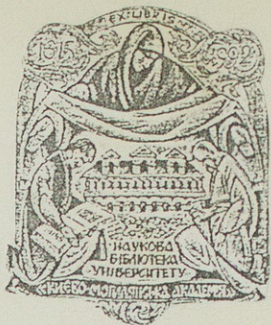

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱԿԱՆ
ԳԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

821.161.2

141775

0-61

Орловский Ю.
Кочетков Я.
Твассу
1921 0-61

141775

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР НАУКОВОЇ АКАДЕМІЇ

827. 161. 2
0-61

ТАНЕЧНИЦЯ З ПІБАСТУ.

НАРИС ІЗ XIII. ВІКУ ДО ХР.

написав

ЮЛЯН ОПІЛЬСЬКИЙ.

547161

Дарчий примірник
В. Каленішин

Наукова бібліотека
Університету
"Кієво-Могилянська
академія"

ЛЬВІВ 1921.

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ.

MR. EUGENE KUJANISZYN
CHICAGO, ILL.

З ДРУКАРНІ СТАВРОПИГІЙСЬКОГО ІНСТИТУТА
ПІД УПРАВОЮ Ю. СИДОРАКА.

КАТЕДРА ІСТОРИЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
"СВЯТОГО АНДРЕЯ ПЕРШОГО"
КИЇВСЬКО-МОГИЛІАНСЬКА АКАДЕМІЯ

I.

В Пібасті.

Ще повним руслом протікав Ніль крізь казочно плодovitий нанос дельти. Очищена вже, синява філя наповняла всі сотні каналів, проток, рамен, природних та штучних, хочай оба береги зеленіли вже благодатним даром богині Непт, а при березі у повному розцвіті широкою полозою розвернувся лотос. Сині та білі квітки підіймалися горі понад рухливою філею та з легка клонилися на пружистих білах, втвиряючи свої жовто-помаранчеві осередки на стрічу лучам заходячого сонця. Легесенький північний легіт розвівав душні пахощі цинамонової кори, які плили з білих та синеньких квіток і уносив їх ген у даль, де покоївся в ночі володар світа, трясне сонце — Ра:

„Се я, лилея, пречиста між цвітами, що яснію в горді бога Сонця-Ра“, — казала квітка, а останній погляд божеських очий цілував її маленьку головку, наче очі дівчини.

Децо далі на ставах і мокляках маяли гордо височенні вієри папірусу, а серед них раз-у-раз почувалися покрики всілякої птиці. По тихих плесах плавали гуси та лебеді, а рожеві флямінґи розчищували і розправляли на груди піря. Притім вигинали свої довгі шиї наче гони лотосу, тріпали крилами та раз-у-раз підносили й опускали щелебасті ноги. З малого болотнистого горбка, який був останком колишньої греблі над каналом, приглядався рухливим птицям поважний, довгодзьобий ібіс, свята птиця бога Тота. Два червононосі бузьки стояли на високому пільоні великої святині Бастет-Гатори, а їх клекіт пращав засипляючий день.

Децо дальше на лівому березі Абарійського (пелюзійського) рамени ріки скрипіли деревляні журавлі та топчаки, які черпали намул і воду з каналів. Одіті в брудні фартухи мужики сіяли, садили, перепорпували намул гакуватими мотиками та деревляними сохами. Під двома вієрами з ріжнобарвних пер сиділи наставники та окликами додавали

охоти робітникам. Деколи кликали до себе то сього то того з поміж них, а коли покликаний лягав на черево перед достойником, на його худий обнажений хребет спадав град ударів тростини або пальмового батога, як кара за лінь чи обезсилення. Поруч сидів писар та пильно записував міри висіяного зерна та оберемки папірусу, які вирубували робітники над ставом.

Усі ті люди спішилися, мужики з обави перед буком, дозорці та писарі з обовязку. Однак і ті і другі мимо не-терплячки та буків раз-у-раз поглядали на той бік ріки, де на штучному насипі стояло місто Пібаст, а біля нього ще більше місто пестрих шатер. На пільонах святині Гатори маяли зелені прапори та здалека видніли трубачі. Вони то мали при заході сонця дати знак усеми живучому, що починається Теху, дорічне свято плідности та полової спроможности богині Гатори. Вона як богиня Бастет помагає поліжницям, вона як Ізіс кормить Гора, який є Озірісом і Амоном у одній особі. З неї пливе все життя богів, людей та звірят. Ніль живить усе живуче, Гатора плодить його в обіймах Ра...

Аж ось показалася величезна громада човнів. Вони плили доли рікою від Мемфісу, а в них роїлося від мужів та жінок. Мужі гребли веслами і до такту співали святий імн. Другі наливали в чарки темне, густе вино, пили самі і давали жінкам, які пили не менче мужів. Деякі лежали вже без памяти на рогожах, які вистелювали дно човна, або на колінах товаришів чи товаришок. Прочі держали в руках тарахавки, якими спричинювали нечуваний лоскіт та гамір. Сей гамір принаджував населення сіл та місточок на береги ріки. Тоді то жінки на човнах починали насміватися з видців.

— Порпайтеся в намулі ви, що думаєте тільки про ячмінні паланиці та пиво для ваших чоловіків! Гей! вони чорні, брудні, вонючі чісником та гнилою рибою, а у вас порепана шкіра на руках, на калязірах плями з олію „кікі“ та ще від чогось... Ха, ха, ха! Сидюхи, сидюхи! Гей до нас ходіть, до нас! У святиню великої, святої богині! Вона дасть вам чудові пахоці краю Пунт, солодку любов та легкі злоги. З нами ходіть, з нами! Човна ждуть, хлопці ждуть на вас, сидюх навтямних!

Високо маяли пестрі калязіри жінок, а блискуче тіло рожевіло під ними від погасаючих лучів сонця. Паломниці вигиналися всім тілом, наче в любовному шалі, а їх пристрасні, безсоромні рухи надили жінок та мужів...

Була се дорічня проща до Пібасту на свато Гатори. З кожної оселі від Сунну (Сієни) до Гатагірабу (Атрібісу) випливали човни з учасниками і лучилися з походом біля Мемфісу, звідки уже разом плули до Пібасту.

Саме, коли човни порівнялися зі самітним ібісом на березі, червона, соняшна куля діткнула овиду та звільна стала западати у західню пустиню, куди за Озірісом йдуть душі померших. А в сю мить заграли з пільонів труби..

Враз, наче хто нове життя влив у похилені постаті робітників, наставників, писарів. Мотики, плужки попадали у намул, безрог, які втоптували посіяне зерно, погнали пастухи домів, звитки папірусу, тростинові пера та краски поховалися в сумки, а наставники з поспіхом натягали на рамена сині „гбоші“ та бігли до човна, яке везло їх до Пібасту. Опустіли поля, а зате місто запалало тисячами лампад, смолоскипів, огнів, загомоніло окликами пняних або одушевлених паломників, ломотом тарахкавок, реготом жінок, ревом товару та звуком труб.

Ожив і табор. З останнього дволітнього походу проти Хетів, із під далекого Кадешу над Оронтом, вернув саме володар горішнього та долішнього Єгипту Рамессу, другий сього імені фараон, а з ним вертав цвіт його війська та полки сардинських та пелясгійських наємників. В нагороду за труди та невгоди довгого походу крізь сирійську пустиню дозволив фараон усім Єгиптянам узяти уділ у обході богині Пібасту, а й сам на чолі найвищих генералів та офіцерів вибрався до храму.

Похід фараона отвирав відділ пелясгійських наємників. Баскі кападокійські коні, запряжені в ярмо, тягли двоколесні спіжем ковані теліги з високими передами, а отверті від заду. По боках колесниць висіли шкіряні сагайдаки на стріли та рогатини, на лук та топір. Віжки держав візник у повстяному капелюсі та легкій туніці з короткими рукавами. Біля нього стояв їздець у великому спіжевому шоломі з китицею. На колесницях їхали чільніщі борці-начальники, а за кожним поступали більші або менчі гуртки піхотинців. Начальники мали на шоломі по дві або й три китиці з крашеного кінського волосіння. На тілі носили всі широкий черес, кований спіжевою бляхою, на ногах спіжеві ноголінниці, а на лівому рамени величезний кругло-подовгастиий щит з волячої шкіри, вкритий спіжевими сківками. З тогож металю був і великий гудз по середині щита. При боці висів на рамені широкий меч-аор у важкій піхві, кований міддю, спіжем або й золотом, а права рука держала дві списи зі зазубцями.

Дуже пишно та воевничо виглядали Пелясгі. Їх лица були о много біліші від мідяних лиць Єгиптян, а заріст додавав їм ще грізности. Серед чорноволосих Єгиптян та Сардинців відзначалися Пелясгі сим, що їх волос був ясніщої каштанової, або й ясної краски, а очі гляділи з під насунених брів синьо або сіро. Ся краска волосся та очий найбільше відстрашувала мешканців Пібасту. Між усіми

Пелясгами вирізнявся високий, стрункий муж з трома ки-тицями на шоломі, з під якого спливала на плечі хвиля золотистого волосся. Сині, мов вода Нілю перед виливом, великі очі гляділи гордо на пестру товпу галасливих та вертких паломників, робітників, єгипетських вояків, продавців води, вина, бубликів, сикоморових фіг, цибулі, чі-снику та винограду. Він був видно начальником відділу, бо на шоломі та щиті ясніло чимало золота, в ухах бле-стіли багаті зашпиці, а на рамени два звинені золоті вужі. Його туніка була з фенікійської пурпури, обшита зо-лотою бортою, а упряж його арабських коний, аж капала від срібла, жемчугів та бирюзи. Сейчас за ним їхав при-садкуватий, кремезний, сороклітний муж із карком бика, мязами Геракла, а лицем пелюзійського крамаря. Він хитро з під ока оглядав товпу Єгиптян та раз у-раз ділився своїми спостереженнями з молодим полковником.

За полком Пелясгів бігли нагі бігуни з довгими тро-стинами, які безпощадно розганяли товпу криком та влучно-вимірюваними ударами.

— Місце для походу пана обох світів, Амона Ра в його власній особі, фараона Амен Рамессу, володаря Томурі і Тореші, Кушу, Пунту, Ретенну та Кадешу, побідника підлих Хета, пана девятьох народів, мужа вдови, батька сироти, якому повинується лев пустині, а який подає пло-дючість землі, кравці щастя та спокій, а душам обіцює всі блага Озіріса в Аменту!

Так кричали окличники, а товпа верещала з болю та переляку, або з одушевлення на честь фараона. За оклич-никами поступали жреці зі статуєю богині Гатори. Вона мала голову корови, бо корова була образом богині землі. За нею несли другі жреці три статуї богинь, Мут, Сехмет і Бастет, яких культ лучився подекуди з культом Гатори у почитанні божеської жіночої плодючости. В кінці безпо-середно перед дружиною фараона несло кількох жреців статую Ізиди, яку що року на свято Гатори привожено з Мемфісу. Над усміхненим лицем богині виднів круг мі-сяця, обнятий рогами корови, при її повній груді лежав дитинка-Гор, син її з Озірісом, местник смерти батька на червоному Сеті-Тіфоні, перший володар Єгипту, який вті-люється у всіх фараонів. Ізида як найбільше почитана в Єгипті і богиня Сехмет задля свого страшного вигляду, будили в виднях найбільше захвату. Чимало бач було в товпі людей, які добре знали, кілько сили, завзяття та відваги, але й кровожадности має львиця, а саме голова львиці вкрашала статую Сехмети. З другої сторони не один заживав під опікою могутньої богині солодких обіймів любови, якої опікункою була в Мемфісі, Саїсі і Тебах Ізида.

Хотай поняття та почитання богинь всіляко перехрещувалися та лучилися зі собою, проте кожда мала своїх жреців і жрекинь, а Гатор та Ізіс мали ще й служебниці, співачки, музикантки та танечниці, які брали у святі діяльну участь.

У прозорих калязірах всіляких відтінків, із цвітами лотосу у волосі, на шиї та бедрах, ступали вони повагом, а чудові пахощі амбри, нарду та мірри уносилися над ними, наче над цвітником. Жрецам проводили архієрей у шкірах леопардів, яких кривава паща спадала на груди, а лаби обіймали шию та бедра. Усе тіло жреців було очищене з волосся. Гладко голену голову покривала пасмиста, полотняна хустина, а її кінці обрамовували лице ніби голову сфінкса. Низчі жерці несли у довгих металевих ложках багаття, на яке раз-у-раз сипали ладан та кедрову живицю. Синяві, запашні дими, обдавали фараона та найвищих достойників, немовби туманом. З посеред нього визирали крашені полотняні панцирі, а поверх них богато розмалювані ковнірі. Стрій іскрився від безлічі дорогоцінних наче рибяча луска. На голові Рамзеса вершилася подвійна корона долішнього та горішнього Єгипту. Генерали мали невеликі шоломи з півмісяцями або китицями на верху. Поруч королівської колесниці ступали слуги з віерами, а за фараоном ішов найвищий суддя у нарядному калязірі та гбоші з ковніром. Висока перука покривала голову, а за ухом стреміло перо, символ судової влади. Разом із ним шли начальники домів золота, книг, зброї та кількох панів таємниць-шамбелянів. Відділ піших Сардинців Шардана з широкими мечами та круглими щитами замикали похід. Їх сталеві мечі та рогатини на раменах давали їм у рукопашній боротьбі велику перевагу навіть над Асирійцями.

Серед гучних окликів товпи віхав фараон на велике подвіря святині, виложене червоним гранітом, а освітлене množеством смолоскипів. Оттут стояв на кількох ступенях жертівник, при якому ждав на прихід його святости архієрей Гатори. Жреці уставилися у півмісяць по боках вівтаря, а служебниці, танечниці та музикантки заповнювали підсіння, оперті на діоритових стовпах, які й окужжали усе подвіря. З криші приглядалися здвигови народу коти, яких безліч виводилося у святих городах Пібасту, а які були посвячені богині.

Фараон зліз із колесниці, і приступив до вівтаря, щоби принести Гаторі безкровну жертву з оливи, вина та пахощів. Архієрей відступився праворуч володаря, ліворуч станув жрець із золотою ложкою, у якій горів ладан. Статуя богині потонула на хвилю у синявому димі кадила, а хор жреців заспівав похвальний імн. При сьому раз-у-раз обзивалися систри, вдаряні до такту руками низчих слу-

яебників святині. Торжественна мовчанка залягла у величезній товпі народу, коли фараон молився за весь край від катаракт аж по море. Навіть варвари-наємники мовчали під вражінням всенароднього настрою, а їх душа мимохіть летіла у скалисті краєвиди Сардинії. Там на високих горбах ютилися круглі, самотні вартівні, гроби предків, або жертівники родимих богів. Другим нагадувалася мікенська скала, над якою два льви бережуть входу у палату божого годованця-короля... Також Азіятам, яких чимало мешкало в землі Гошену, привиджувалися піски пустині, самотні дуари та повні несказаної роскоші таємні свята Іштари й Адона.

Ниншом молився король, а там і поклонився богині. Рівночасно з високого пілону заграли в друге труби і все що жило, упало ниць перед мавстатом богині і фараона.

По сім володар у супроводі жреців, жрекинь і двора удався у властиву святиню, де мав відбутися святий танець та пир для всіх учасників. Шардана остали на подвірі, а Пелясґи мали обняти сторожу довкола святині, щоби ніхто не осмілювався перервати святого обряду. Бічним ходом повели жреці Пелясґів у городи Гатори.

Тінисті закутини, лотосом увінчані ставочки, бесідки, лавочки, та м'який моріг так і надили приходня спочити у літеплу ніч під сявом місяця та звізди Бону, прообразів Ізиди. У звичайний час багаті жертводавці заживали у сих чарівних городах солодкого дару Гатори з жрекинями й танечницями храму. Сьогодні усе було пусте, бо жрекині брали участь у обході, а жертводавцем був сам фараон.

Тихою ходою ступали Пелясґи за русявим своїм полководцем та по вказівкам жреця розставлялися по двох у ріжних місцях валу, який окружав городи.

— Оттут принесуть вам небавом вечерю і арп-вино, — говорив жрець, — а принесуть вам се служебниці. Тільки не задержуйте їх тут надто довго! — додав по хвилі, — бо вони потрібні нам!

Тут вказав на ясно освітлений прямокутник святині і засміявся нервно. Видко торжественний обхід починав і в нього будити скриті в закутинах душі склонности до пологого шалу.

— Ви погани! — сказав і його очі блиснули ворожо у темряві, — а тіла, посвячені Гаторі, віддаються тільки її поклонникам.

— Так? — спитав басом присадкуватий товариш полковника — то навіщо присилати між сатирів німфи? Звісно, що наші вояки не є жрецями Таніти, ані сторожами тебанського Пагімту. Покажи їм тільки дівчину, а побачиш! Пришли з поживою мужів, ослів, малпу, тільки не жінку.

Грубі, мяскі уста жреця прошептали проклін.

— Я сам знаю, що так є! — відповів жрець — проклин Таніті та всім поганським богам, але бачиш, такий приказ!

— Чий?

— Його святости! Тільки ви, будь ласка, не користайте так дуже зі сього, бо часами і се, що дав фараон, буває нездорове, а навіть погубне!

У сявві місяця побачив полковник скривлене скаженою злістю лице жреця і порозумів, про що йде річ. Жреці не хотіли віддати своїх служебниць поганам, хотяй фараон і баявав нагородити за вірну службу своїх вояків святою розкішю божеських жрекинь. Тому посилали на приказ володаря жовпірам жрекині, але заразом грозили пімстою полковникові. А він задовго був у Єгипті, щоби легковажити собі слова жреця.

— Достойний пророче, чи як тобі там, — відповів міжтим за нього товариш, — ніхто з наших вояків не задержить при собі твоїх кіточок. Хай вони собі нявкають на ваших дахах. З ласки Зевеса та короля у всіх наших шатрах ждуть на нас ще не такі обійми. Хегійські, сирійські, арабські дівчата, паче голубки в голубятнику сваряться між собою, котра з них має ділити ложе з паном. Але зате пришліть побільше вина!

— Не бійтеся! В усьому Єгипті за весь рік не випють люди стільки вина, що в сю ніч у Пібасті.

Жрець ізчез у темряві, а полковник та його товариш наказали срого своїм воякам не то задержувати при собі жрекинь, але й узагалі дотикатися до них.

— Бо то бачите, — ясував їм грубенський товариш полковника, — єгипетські жрекині то як коти. Товпа розідре на шматки кожного, хто їх нарушить, а принайменче відріже йому те, чого йому не треба, на жертву Гаторі. Тьфу на її коровячу голову!

Вояки зареготалися, і ніодин не супротивився наказові. Полковник із товаришем відійшли до малої бесідки, у якій думали провести ніч, а в коротці при світлі смолоскипів дві струнки, у зовсім прозорі калязіри одіті служебниці богині принесли у кошах вечерю: кілька родів печива, печеню, рибу, карчохи, молоді гони папірусу, фіґи, дахтили та кавуни, до сього два смолисті збани з мендезійським вином. Вони поставили усе на столі, посеред бесідки і запалили оливну лямпу, яка на ланцущку звисала від стелі, а самі посідали біля мужів.

— Їжте і пийте, побідники! — сказали тихим, звучним голосом, — а ми послужимо вам.

Палкий погляд глибоких, великих очий стрітив спні зівниці молодого полковника, а біле його лице спаленіло. Роскішня дроз проняла його геройське тіло, але в час пригадав собі прохання чи ~~поруку~~ жреця.

— Не потреба нам послуги! — відповів. — Відійдіть!

У німому зачудуванні глянули на себе молоденькі жрекині і враз засміялися глумливо.

— Поживайте самі дари його святости! — сказала одна з них і хай вам присниться се, чого на яві не бажає... скоп.

І серед реготу побігли до святині.

II.

Святі городи.

— Ти чув Ксанте, обиду? — спитав червоний мов рак товариш полковника.

Ксант притакнув.

— Нераз дуже погане слово вибігає поза забороло зубів, наче стріла дарданського розбишаки! — відповів, — та проте годі спорити з богами, королями і жінками. Вони могутніші за нас. А ти корися, Лязіє, великим сього світа!

— Не Дія! — засміявся Лязіос. — Бог або король, який гнівається на підданого, завсіди могутніший за нього і доїде йому кінця швидче чи пізніше, але жінка...

— Жінка, Лязіє, ще могутніша від богів та мужів. Не було ще сього, щоби жінки бігали за Зевесом, а бач неодна з них чваниться потомством від сього бога. Видко він бігав за ними. А що до королів, розказав би я тобі про се, що було сьому десять літ у Тірінсі в Пелясгії, та не хочу згадувати любої вітчизни у чужій землі. Легко тоді очі мужа промивають сльози, як очі нелітньої дитини, що кричить за груддю матері.

— Говориш як старець, Ксанте, а тобі може буде тридцять літ від роду, або й то ні. Мені вже сорок стукнуло та багато було в мене діла з жінками. Але я завсіди вживав до них одного й виходив добре на сьому.

Тут Лязіос витягнув із за пояса коротку, шкіряну нагайку з плетеного ременю.

— Якщо котрій мої любові не влад, то я тоді ось чим її угощу. Вони сейчас мякнуть від сього мов віск.

— Ба невільниці!..

— На всі твори підземелля! Яке мені діло до сих жінок, що сідають при огнищі у мегароні. У мене нема хати, то й жінки не треба. А тобі... Одначе ми пuste торочимо, а страва стигне.

Випакували коші та ножами і пальцями розривали м'ясиво та печиво, густо попиваючи вином. Довго їли ось так, вкінці крикнув Ксант на найблизшого вояка, щоби приніс йому води в шоломі і забрав зайву посуду. Оба з товаришем обмили руки та цвирнали об скатерть, якою

жрекині накрили були стіл. Тільки високі скляні чаші з напитком остали перед Ксантом та Лязієм. Добру хвилю розкошувалися мендезійським нектаром та загризали напиток овочами. Вкінці Ксант вихилив душком чару й обер уста.

— Щоправда, — сказав, то довга ніч надокучить немало.

— Поділімся! — предложив Лязіос, — киньмо жереб! На кого випаде, сей буде сторожити до півночі, а другий від півночі до рана.

Але Ксант не згодився.

— Не можна! Кождої хвили може надійти яка жрекиня зі звятині, або паломниця з міста, а якщо жовнірі будуть знали, що я сплю, чіпляться її, счиниться крик, а тоді хиба сейчас сідати на кораблі та вертати домів.

— Невжеж твоє серце Ксанте, не бажає дня повороту? — спитав Лязіос. — Ти подумай тільки, як любо подуває там легіт від моря, як чарівно шумить ліс, як солодко тюхає у куші фільомеле? Погадай собі, як розіспані ще та розпалені снами жінки й дівчата ідуть у ранці зі збанами на головах до керниці. При виді мужа, що як усім звісно, немає ще у своїому талямі законної жінки, оживає їх заспаний погляд, бедра вигинаються розпішно, підносяться з бажаннем обійму ягідки на круглих грудях і кожда оглядається, чи не знадить за собою бажаного у набережню трощу... Гей! після сеї єгипетської наготи і шалу...

— Цить, Лязіє! — крикнув Ксант, а його очі мимохіть заблестіли на спомин коханих картин далекої вітчизни, — цить! Не знать, навіщо пригадуєш мені се! Моє серце як олень, що жадний води, виривається відсіля. Не вдоволяють мене ні мендезійське вино, ні музика, ні спів, ні білі коліна хетійських та асирійських невільниць, ні заставлений фараоном пир. І в шатрі і тут мовчить моє серце, тільки часом зітхне важко: „О попой! горе сьому, якому хиба ніколи не засяє уже день повороту!

— Як так, то чому не вертаєш, хочби сейчас? Війна скінчена. Фараон радо відпустить тебе з усіми маєтками, невільницями та золотом і сріблом умовленої платні.

— Чому?

Ксант зірвався та сполошив своїм наглим рухом двох котів, які розтягали під столом відпадки вечері.

— Чому? З саме тої причини, яку навів ти щойно у розмові. Горе сьому, хто з годованцями божими, королями заведе приязнь, але тричі горе сьому, хто повязався з їх жінками!

— Жінками, жінками королів? Ааа! Бачиш тепер, що мій нагай кращий чим усе друге...

— Осудиш сам, послухай! Моє ім'я Евмахос, а Ксантос, се тільки прізвище, яке дали мені жінки задля могого

русявого волосся. Я жив у Тірінсі, де володів Археляос, муж Андрофілі. Тому десять літ вона мала трийцять літ і була уповному розцвіті краси, Археляос зате був уже старий, беззубий а його руки тряслися від немішаного вина та двох сирійських хлопців, яких купив собі був у фенікійського купця.

— Я знаю її, — вмішався Лязіос, — ще дівчиною бачив я її в Міkenax.

— Як так, то будеш певно знати, що вона не навикла покорятися кому небудь. Порадяться бувало зі своїм чоловіком своєю незрозумілою мовою, насварить на нього, а сама приказує. Богове! які то прикази виходили з її уст! Хиба тут у Єгипті слухав народ такого із уст вічно жіючого фараона. Прикаже бувало у саме жнливо ломити каміння у горах. Її кретійські ратники повиганяють усіх із низчого замку, а опірних шмагають воловою жилою, аж шкіра пукає. Ми, то є місцеві шляхоцькі роди мусіли будувати собі доми у середньому замку і давали потрібну службу королеві та королевій. І ось раз закликали мене...

Ксант попив вина, наче бажав додати собі відваги. Його лице було бліде, а в очах малювався жах.

— Неодного кликали так на замок, але багато з них не вернуло ніколи під родинну крівлю. Наче Гадес кликав їх на службу у підземеллі, счезали цвітучі молодці серед грубих стін вищого замку і не показувалися вже більше. Страх папав на нас усіх, а всілякі казки про страхіття тірійського замку стали поширюватися по околиці. Розказували про потвору з головою бика, що живе в підземеллях замку, та будиться тільки раз у місяць і тоді треба погодувати її людським мясом. Говорили і про се, що Андрофіле походить із Танталідів, які самі люблять людське мясо, та багато, багато інших страхіть... Тікати не було як, бо чотириох Кретійців ждало вже на мене. Блідий від переляку пішов я за ними, але ще в останній хвилі захопив із собою спіжевий піж, який укрит під хляйною. Мене повели на західню сторону замку до тайних східців, які виковано в скалі від заду. Відчинили важенну фірту й удрулили мене туди, а самі зістали за стінами. Я опинився в темряві без огня та кресала. На бедрах мав я овечу шкіру, на плечах хляйну. На помацьки став я ступати наперед і нагло наткнувся на наге, тепле тіло жінки...

— Ходи! — сказала вона мені і повела довгими хідниками у якусь затинню кімнатку, де я й уснув у її обіймах. Коли збудився, найшов себе на майдані замку серед служби, яка варила сніданок. Однак ніхто не готорив, не сміявся, хиба тільки кретійські наставники та оружні ратники, які пильнували стіні. Через усю днину ніхто не закликав мене до ніякої діяльності. Тільки раз вийшов король

зі спальні, повів своїми кащравами очима по зборі, угледів мене, скривився наче сатир, який намість пімфи найде під кущем стару бабу і пішов далі. Королева сіла на підсінні палати, а коли я по звичаю упав ниць, ласкаво спитала мене про імя і дала кілька приказів Кретійцям. Сі завели мене до одівальні, де стояло чимало високих запашних скринь з одягами і я вибрав собі єгипетський стев, у якого складках сховав свій ніж, та нову, синю, золотими бляшками нашивану хляйну. На голову взяв я пасмисту хустку, яка, що її носять жреці Гатори, а там і пішов зложити подяку королеві за щедрий дар. Я похилився до її колін, та в сю мить здавалося мені, що впаду неживий при її ногах... Мої ніздря зачули ті самі пахощі, які опянювали мене у ночі серед тихої, темної кімнатки. Я очевидячки любив королеву... Мое збентеження не уйшло її уваги, її усміхнене лице споважніло вмить і вона тільки раз глянула на мене... Ах, дивлячись у її очі, побачив я Медузу і нагло зрозумів, де ділися мої товариші, по яких і слід застиг серед сих несамовитих стін... Але свідомість моєї молодечої сили дала мені смілість Титана. Королева, яка була міні підбічницею, не була страшна. Я прямо в очі глянув її, а вона по хвилі спустила свої долі і покрасніла.

— Відійди, Ксанте і будь вірний! — сказала.

Я поклонився ще раз і ми розсталися. Увесь день тільки було праці у мене, що пирувати та попивати лискуче вино, яке заєдно приносили міні служебниці. Аж вечером прийшла до мене німа кретійська дівчина, яка служила Андрофілі. Вона завела мене у палату від заду, де був телямос. Королева ждала мене при світлі і аж тут побачив я, як чудова була Андрофіле. Усю ніч провели ми зі собою, а над раном сказала вона до мене:

— Ти, Ксанте, точнісінько такий, якого я собі гляділа. Серце мое пожадає тебе, тіло мое милує тебе і бажає остати з тобою на завсіди. Тамті, що були перед тобою, боялися мене, короля, Кретійців, власної тіни, тому я й убила їх. Ти один муж між усіми твоїми, тому убий сього проклятого дилика у ме'ароні, а будеш царем! Усі ратники по моїй стороні, але вони слуги царя Міноса з Кноссу, то їм годі вбити царського посадника. Бач, приїхалиб сейчас довгі кораблі з Крети, а тоді хрест або вогонь не минулиб убійників.

— Так, але що буде зі мною? — бажав я спитати, та якийсь бог замкнув міні уста погордою та відрадою до Медузи.

— Добре! — сказав я — за твою любов, Андрофіле, готов я навіть на кіл чи огонь. Дай мені тільки зброю!

Тоді вона стала присягатися на Зевеса, що вона не боїться суду Міноса, бо хотяй ратники неможуть самі вбити

Архелая, то можуть не знати, якою смертю помер старець і міні нічо не буде за мій учинок. Успокоївся я, але відраза остала. Я вибрав собі сильний меч, дві списи, шолом, щит і дзостер, багато прикрашений золотом та сріблом і усе те зложив при задньому виході з палати. Увесь день переспав я, а під вечір наївшись до несхоchu, став я ходити по двору, доки у одньому підсінні не найшов довгого мотуза та кількох жердок. Коли стала зближатися пора, привязав я здобуту зброю до мотуза та перекинув кінець через стіну.

Усі пішли вечеряти, бо сьої днини зладила Андрофіле великий пир. Ще з ранку зарізали ратники вола, а тепер закладали на різни цвітучі товцем кусні мяса. Шафарі ставляли мішальники на вино та виносили череваті, смолісті амфори. Сам король випив першу чарку, а за ним піли другі, піли багато. Одначе шафар, який наливав вино, за кожним разом виливав напиток на землю, коли черга приходила на мене. Тоді я зрозумів, що королева бажає таки справді сього вечера убити мужа. Тому я неспостережено висунувся з круга і перейшов на зад палати, де була зброя. При задній фірті лежав п'яний ратник і я без труду виліз на стіну. За собою втягнув я зброю, а там по мотузі спустився долів. Звідсіля не тікав я на південь, бо тут певно зловилиб мене без труду посіпаки Андрофілі. Я попрямував на схід у Арахнейські гори. Тут стрінув я гурток тікачів із Аргосу, Мікен, Корінту, яким надоїв уже гнет намісників Міноса. Ми збудували судно і приплили у Себеннітос. — Було се тому десять літ. Архелай уже давно не жиє, але є якийсь другий король, що вбив старця і посів його жінку, ну і вона сама ще там. Ось чому не спішу я до любої вітчини.

Ксант замовк і став услухуватися у нічну темряву. З віддалі доходили звуки розгульної музики та співу у святині, а з города раз-у-раз долітали крики п'яної та ошалілої від полового походу товпи.

— Не вдержу таки! — сказав по хвилі Лязіос, — піду в табор та приведу і собі і тобі дівчину!...

— Ні, останеш тут! — відповів Ксант поривисто. — Як підеш, то не один піде за тобою, а тоді ні ти, ні я, ні боги не відвернуть від нас чорної загибли.

— Ба, кому моїра-призначення судила гинути...

— Не Дія, тобі судила слухати мене! Іди й оглянь сторожі довкола городів, то відійде тобі охота гратися з чаром Афродіти саме тоді, коли вона розпалить смертні тіла, безсмертним шалом.

Наче вдарена собака похнюпився Лязіос, бо в час нагадав собі, що він не в Пеллеці, а в Єгипті, де за непослух

гарали хрестом. Мовчки узяв шолом на спису і пішов здовж валу, який обрамовував город.

Евмахос остав сам.

Розмова з Лязієм, спомини минувшини та солодке вино притьмили у дечому зір його очий, але скріпили її оживили уяву, яка вмить із міркувань та мрій уткала зірчатий серпанок для його духа.

— Справді, чому не спішить він, між чорні смереки, жовтаво зелені оливки, між рідню, приятелів, знайомих? Доки зноситимуть Пелясїи гнет чужого панування? Чи не час уже повалити проклятух кретійських наїздників? Він сам зі своїми товаришами занявби величаву, мальовану палату в Тірінсі, прогнавби Андрюфілю, а заки наспіють довгі кораблі з Крети, упадуть Аргос, Мікени, Корінт... До діл рветься душа мужа, до діл та любови... Але не до сеї, яку дарувувала єгипетська Гатора, асирійська Іштар та фенїкійська Астарте, а до другої, сеї, яку оспівує фільомеле в арахнейських лугах, яку освічує лагідним, сріблестим сявном Селене при жертівнику німф над жерелом.

Задумався Евмахос, і видко, що його туга не була тільки його тугою, бо ось із над ріки, де стояли пелясїї-ські варті, полинула до зір чистим голосом співана пісня:

Зійди Селене, ночі богине,
На неба звід зійди,
Шлях навї пишній у море сине
Ти сріблом постели!

Стели шлях сріблом, наче луг
Весна листками криє,
Неси у хмари людський дух,
Що в падолі марніє.

Покажи світу блеск звідний,
Лагідний та могучий,
Що з оков світа в царство мрій
Дух здійме невидючий.

Нехай огонь, що груди рве,
Огріє груди дівчини,
А серце, що краси жажде,
Нехай до тебе злине!

Евмахос склонив голову на груди, та закрив очі руками.

III.

Герзет.

Свитало. Десь з над синіх синайських гір виходив на небо Гор, молодий лискучий побідник Сета, викормлений груддю Ізиди, давець усіх благ світа, батько плідючої сили, надія усього, та найвищий роздвіт життя. Його прихід попереджував розсвіт. Рожеве сяєво золотило перш усього вершки обелісків та пільонів, вієри палъм та різнобарві прапори, а під ним лежали білим серпанком опарів прислонені святині, городи, доми й ріка.

Блискучі мечі соняшних лучів шматували білу мраку, пробивали її, бажаючи дістатися до землі... аж досягли її, а перші рефлекси заграли на дрожачій верхні Нілю. З пільонів загули труби, а хор жреців заспівав стародавній імн у честь бога Ра.

Туман, який укривав собою землю, заворушився, наче товпа Хетійців під ударом пелягійських колесниць і нагло розпався на пасмуги, клаптики, клубки, які счезали безслідно перед лицем бога. Наче корабель, що з багнистих проток дельти випливає на сині хвилі фенікійського моря, виринув ізза овиду золотий круг і наче яструб поплив по небозводі у свій щоденній шлях. Враз відчинилися на зустріч світлу білі та сині головки лотосу, незгідним хором озвалася болотяна птиця, а й лінівні крокодили вилізли на беріг, щоби як мога найшвидче нагріти свою холодну кров у благодатніх лучах.

У храмі Гатори всю ніч курилися жертівники, а довкола у святих городах, подвір'ях та підсіннях розверталася оргія п'яних вином та похіттю тіл. Аж над раном остання з танечниць уснула кам'яним сном у раменах жертводавця, який на її тілі складав найлюбішу жертву Гаторі. Фараон відіхав до табору, а останній жрець склонив запиту голову на простиглу кадильну ложку. Шумом та гамом наполохані коти вертали на свої звичайні місця і з криш та галуззя дерев із острахом чи цікавістю приглядалися пежачим тілам. Здавалося, що серед святого шалу, яким богиня попутала слабі глузди усього живучого, тільки вони одні заховали тямку.

Але ось у задній частині храму, де були житла жрекинй і танечниць, тихо відсунулася багряна занавіса а з за неї вийшли дві жінки.

У одній з них поклав уже на лиці свою всемогучу руку найтяжчий ворог жіночої краси — час. В кутиках очий та уст видніли вже дрібненькі брижочки, які будьто збігалися разом, наче ниточні павутиння, будьто творили по боках уст дві заглибини. Се гієратичне письмо, якого

зміст кличе на людину зі сталевої, гладкої верхні зеркала: Пора жнив Шему минула, — минула недаром! Висохла земля чорніє, та репається під подувом Тіфона, — пора спочити й оставити зелень надії та любовців молодшим... Темні тіни лежали вже на висках привялого лица, шийні мязи виступали з під жовтявої, ненагрітої румянцем молодости шкіри, а півкулі грудий охляли вже й опали понизче первісної висоти. Не диво отже, що непрозорий калязир ослонював усю стать жінки та закривав недостачі своїми складками. Зате дивним був вираз справді матерньої ніжності, з яким лице старшої жінки похилилося до молоденької товаришки, що йшла поруч із нею.

Ніяка заслона не скривала чудових форм тіла п'ятнадцятилітньої красавиці. Воно всею верхнею шовковою шкіри, пило раннє повітря і благодатне проміння сонця. Свіжість молоді крові заступала всі дари бога одівальні Беза і красила прегарну доню Нілю блеском самоцвіту та пахощами лотосу.

— У останнє поглянь, дитинко, на світ очами дівчини! — говорила старша. — Ти посвятила себе великій богині і вона вправді приняла, але ще не взяла тебе. Вона не цірвала ще тебе у круговорот своїх намірів, цілий та способів, не вказала у яркому світлі жертівних огнів тайни створіння, тобто плодження всього живучого серед найвищої, найпалкішої розкоші, у шалі... Аж сьогодні вечером увійдеш між нас, а я, провідниця святих танечниць Гатори, просвічу тебе. Та перш усього нині ніччю зложипи богині в жертву твою невинність...

Дівча здригнуло всім тілом.

— Богині? — спитала протяжно.

— Так, богині, яка зішле когось, хто возьме від тебе твою жертву і на сей раз... радій дитино!... на сей раз сим вибраним буде не хто другий як сам вічно жіючий фараон, мер амен Рамессу!

— Не розумію тебе, Ата, — відповіла дівчина.

— Богиня, — пояснювала Ата, — приймає жертву дівочої невинности через свого архієрея, або котрогось із пророків. Але часами відступає її вибраному свогого серця жертводавцеві, яким ось нині є фараон.

Повільною ходою ішли обі товаришки стежкою города. Кріслаті сикомори отінювали її, а крикливі малпочки гралися у галуззі, викривляючи на прогожих забавні мордочки. Обі жінки дійшли до малої, у рожевому кущі укритої камяної лавочки. Кам'яна плита була застелена білим одіялом, а тіло та голена голова жреця з опухлим від запою лицем покоїлася на ньому. Біля нього па піску спала нага танечниця. Її прозорий калязир був подертий, на грудях та бедрах видніли сліди укушень та поцілунків

розшалілого любовника. Усе тіло здригалося раз-у-раз у мимовільних істеричних дроганнях.

З легким окликом переляку подалася дівчина взад. У Ати не знати чому поглибилася брижка болю довкола уст.

— Не лякайся, дитинко, ти не знаєш, яку безодню роскоші випили сих двох, заки обняв їх сон...

Але дівчини немогло успокоїти незвісне.

— Я боюся, Ата, боюся усього незвісного! Воно може бути гарне, розкішне, святе, аке я боюся його, бо я не так...

— Що не так? — спитала живо Ата.

Дівчина спаленіла, а румянець поширювався на шию та грудь наче генна, накладана умілою рукою служебниці. Добру хвилю мовчала дівчина, заки стала розказувати ось-що:

— Ти знаєш, Ата, що мій батько голярем на абарійському передмісті. До нас заходили нераз свої та чужинці. Вони приносили вино, цвіти, мясо та хліб, давали гроші, а все за мене. Неодин бажав і обіцював вчинити мене „пальною любови для свого чоловіка“, тобто взяти мене як першу жінку — Небтемпа у свій дім. Але батько зволікав, бо гадав, що дістане більше від якого достойника, або писаря. Ти знаєш, Ата, що як погонич осла, так писар поганяє усі прочі стани і буває деколи більшим паном ніж генерал або купець...

— Найбільшими панами, хто знає чи й не більшими від самого вічно жіючого фараона, були, є і будуть жреці! — замітила поважно Ата.

— Ох збагнула я се... на собі ..! — зітхнула дівчина. — Одної днини прийшов святий отець Птахготеп і сейчас, побачивши мене, забажав узяти зі собою. Обіцював золото, вино, часть приносу з кожного Теху, найбільшого свята Пібасту. Батько падав на черево, цілував його руки й ноги, але мене дати не хотів. Птахготеп відійшов, червоний мов ніс пяного Азійця, а другої днини узали мене сюди сторожі святині, як належну богині жертву. Дармо просив батько помилування, роздирав одежу, а я плакала. Мене взяли таки, кажучи, що у ложе його святости ніхто не йде з плачем. І воно правда! се велика, се божеська честь для бідної дочки голяра, але не такого надіялася я від жнття. У забутті королівського Пагімту зіване моя краса, ніби маків цвіт підчас Шему, коли з піль збирають колосся, а солону жидівські раби перемішують з глиною на цеглу... Нераз дивлячися на бідні жінки мужиків, як поралися біля товчення пшениці та ячменю на камені, прохала я богів не покарати мене такою тяжкою працею у життю. Лиця поорані морщинами, рамена висохлі, ноги чорні від нілевого болота, грудь обвисла, віддих вонючий від чіснику, волосся поруділе від сірки, щоб не чіпалася мужа... брр!

Ізидо, — молилася я, — спаси мене від тричі проклятої нужди мужика! Але ось вечером, прибігали з над ріки діти. Одні приносили зловлену рибу, другі несли цвіти, або оберемок спілого лотосу, чи молодого папірусу, а найменчі одно й дворічні з плачем та голосінням бігли до матерей і прохали поживи. Тоді матері подавали їм свої обвислі груди, а їх старі лица наче осяяв луч промінистого Гора. Надходив і вонючий, брудний мужик у подертому стені з заскорузлими руками, гладив по голові жінку й дитину, а там хотяй втомлений сам, розводив огонь до вечері, щоби не перебивати мамі та дитині їх заняття. — О, тоді завидувала я сим поганим, нечистим поманам і прохала богів дати мені лишень тільки щастя, скільки дає його вечір у мужицькій хаті.

У голосі дівчини зазвучали сльози. Наче шукаючи відповіді та потіхи у досвідної товаришки, підняла вона очі до неї, але, о диво! Ні слова не сказала Ата, а і в її очах блестили наче краплини роси...

— Не кождому писане семейне життя! — відповіла вкінці. — Ось не весь лотос дає солодкі зерна. Згадай, скільки білих та синіх цвіток вяне у дівочих косах, при дівочих грудях, довкола камяних стовпів святині!...

— Так вони вянуть! — проказала дівчина.

— Вянуть! — повторила Ата, а по хвилі додала мягким, ніжним голосом.

— Не ховай гніву в серці до Птахготена! З його пророчих рук спливе на тебе щастя! Хто знає, може, око його святости спічне на тобі ласкаво і він вчинить тебе своєю Небтемпа на весь Египет та весь світ? З одної тканини і стен мужика і прапор на щоглі, але котрому з них більша честь?

— Ах! Ата, ти не розумієш мене, ти вже не всилі відчути сього, що накипіло в мойому серці. При усій славі та блеску святої ложниці царя, хай Сет випоре кишки Птахготена, а тіло потопить у череві крокодила, щоби йому не було ні гробу, ні спокою, ні життя, ні смерти! Най викине його Нутпар — царство блажених на жовту пустиню між шакалів, гієн та стерваків і не буде йому милосердя, як мені нема і nebude щастя!

Потемніло лице дівчини, рученята затиснулися судорожно, блиснули зуби з під коралевих губ, засвітили очі.

Ата не відповіла нічого. Вона руками закрила лице і звільна відійшла до святині. Хто знає, може й вона відчула печаль дівчини та поняла стійність щастя, яке приносить вечір у хату мужика-хлібороба?...

Тимчасом счезли останки сутіни, соняшне світло залило всі закутини города та святині і побудило потомлені та приспані оргією пари. На подвірі почався також рух,

а хриплі голоси Сардинців доходили аж у глибину святих огородів.

Здрігнулася дівчина і побігла геть над ріку, де не надіялася стрітити нікого. Подув повітря розвіяв її лискучий волос, а легкий піт виступив на оксамітну верхню її тіла.

Швидкий біг заставив її забути на хвилю про її горе. Відраза до всього, що діялося там... у святині, перемогла біль. Коли угледіла під сикоморами укриту бесідку, аж підскочила з радости і подалася туди. Вбігла між сповиті виноградом стовпці, але ось нагло закричала, наче там у сутіни альтани лежав крокодил, або піскова змія.

Її на стрічу піднявся з лавочки, високий, білявий красавець — Евмахос. Він піддержав охлялу та поблідлу від переляку дівчину і посадив її на лавочці, а опісля подав її чарку вина. Коли його рука доторкнулася теплою, вогкого від поту тіла чудової дівчини, потемніло й йому в очах. Здавалося, він пірве її сейчас зі собою та погасить спрагу любови, яку тільки довели до крайности безсонність та близькість оргії. Він затрусився увесь, жижки задрожали, зціпилися зуби, кров хвилею хлинула до мізку... Але Ксант здержався, відвернувшись від цвітки, — ще ніколи в життю не зводив він так важкої боротьби, — наче смертний відвертається від чари, повної божеського нектару і погамувався.

— Що тобі дитино? — спитав якимсь дивним, просто несвоім голосом, — відкіля ти, як тобі на імя?

А дівчина прийшла тимчасом до себе, випила дещо вина й успокоїлася. Вона з цікавістю гляділа на високу, геройську стать Евмаха у блискучому шоломі та двостерічересі.

— Я Герзет, — сказала — мене жреці взяли до храму Гатори, щоби віддати фараонові, а я боюся сього, бо воно погане.

Важко піднялася груди полковника. Ось безсмертні боги встерegli його від найстрашніщих злочинів, які тільки знав Єгипет. Слава ім зате й подяка!

— Я так і гадав, що се з неба зійшла богиня Пібасту у розцвіті молодечої краси, щоби ущасливити найбільшого між смертними, тому й не користав я з твоєї слабости, самоцвіте! Не мені зацвило твоє личко, не мене обіймуть твої з лучів Еосу уткані члени, не огріє віддих палкої груди, не опянять пахоці лона. О попой! Горе мені!

Лице Евмаха стягнув біль, а в очах блиснули сльози. Йому нагло захотілося плакати та кричати зі злости і невтишеного бажання, яке з живловою силою вмить опанувало його єство. А вона?... Чимраз цікавіше приглядалися її великі, чорні очі незнакомому мужеві.

— Ти гарний, чужинче! Я ще не бачила такого гарного мужа, хочай у мого батька бували і Фенікійці і Шардана й Шакалюші і Гебри і Лібійці. Ти якийсь інший. Інший навіть як наш вічно жіючий фараон.

Нагло зірвалася й плеснула в долоні.

— Гаторо! — скрикнула голосом розпещеної дитини, — чому сей чужинець не фараон? Яб тоді не боялася вечера...

Одним скоком був Евмах при ній, та заки зміг обняти раменами Герзету, почувлися на стежці кроки. Був се Лязіос, який приносив приказ вертати у табор.

Герзет розплакалася.

— Працай, чужинче! — закликала. — Ти один на всьому світі подобався мені, тебе одного не боюся. Ах ратує мене, як можеш! Мій батько живе на Абарійському передмісті, а називається Нана. Прощай!

Побігла. — Довго глядів за нею Лязіос, а далі замітив зміну в вигляді товариша.

— Що се за дівчина? — спитав. — Що з тобою, Хсанте? Певно ковтнув лишню чарку й вино розібрало тебе. Але се пусте! Підемо у табор, виспимося. Ходи!

Евмах не відповів ні слова. Він глядів безвиводно туди, де счезла за кущами ріцінусу Герзет. Його руки раз-у-раз підіймалися до висоти лица, наче у сього, кого осліпить сонце, або хто заглядиться у хрустальну кулю жреця-магнетизера. Колиж Лязіос став його тягнути за собою силою, звільна звернув на нього сонний погляд очий а по хвилі дав себе повести до виходу з городів Гатори.

— Лязіє! — прошептав. — Як що се правда, що усякому вже з роду записана доля, то я кленуся богами дня і ночі, сього і того світа, що або Герзет увійде у моє ложе та займе перше місце у моєму шатрі, або стерваки порозтягають мої кости по пісках сих богами проклятих пустинь!...

Лязіос остовпів.

— Ось куди воно! — закликав і з подивом глянув на полковника. Годі було одначе дещо більше сказати, бо саме підійшов до них той сам жрець, який минувшого вечера прохав їх не доторкуватися до танечниць богині.

— Сехмет, львиця пустині рада, що чужинці не забрали з леговища діток великої богині, не покаляли нечистим своїм тілом, а за послух та покору дарує тобі ось се! — сказав і вручив Евмахові темно крашену скриньку зі символом богині Гатори на верху.

— Ар геш тек! Я на твої прикази, святий отче! — відповів полковник байдужно, не звертаючи уваги на приязність поведіння жреця.

— Бачиш, святий отче, — докинув Лязієй поспішно, який боявся, що в Евмаха вирветься згаку яке необережне

слово або запит, — бачиш, що і чужинець уміє як слід пошанувати святощі Єгипту і то не зі страху, а з прихильности до ваших богів.

— Благо вам, як що так є і се знайте, що устами Єгипту ми, жреці!

— Чи тільки устами? — спитав їдко Лязій, одначе жрець не чув уже сих слів. Швидким кроком віддалився давати прикази до вечірнього свята, у якому мали брати уділ фараон і Герзет.

IV.

Абаріс.

Абарійським називано передмістя Пібасту, яке лежало при дорозі до властивого Абарісу-Пелюзіум при устю одного з головних гирл Нілю. Шлях сей ішов високим насипом, якого ніколи не досягала повінь, бо він був необхідно потрібний при рухах військ на східних рубежах держави. Тому дуже часто стрічались на ньому каравани купців, пастухів, відділи війська, обози. День і ніч у всіх порах року снувалися по ньому люди, а тому і на абарійському передмісті не завмирало життя ні на хвилину. Для короткости називано його також Абарісом, бо тут збиралося усе, що мало яку небудь звязь із абарійським шляхом. Біля города Гошем (Факуша) ділився шлях на два рамена. Одно ішло далше правим берегом Нілю, друге повертало на північ, переходило через ріку і прямувало до Танісу, давньої столиці Шасу (Гіксосів). Туди заїздили особливо радо фенікійські кораблі, бо в Танісі був осередок сирійсько-арабських поселенців та торгівлі з Азією.

Оттут при головній улиці, але вже недалеко брами стояв дім голяра Нани. Дім був невеликий з просторим підсінням, на якому Нана сповняв обовязки свого звання; голив голови, лица та бороди Єгиптян, стриг і запікав бороди та волосся проклятих Азіятів чи Лібійців, пускав кров на новий місяць, або заліплював рани, віднесені в уличних бійках, робітникам, ремісникам та жовнірам Пібасту. Попри се Нана займався також иншими справами. Він знав усіх визначніших злодіїв, посередничив у купуванні невільниць, захоочував чужинців складати богати жертви Гаторі та коштувати святої роскоші з божеськими її служебницями. Злі язики твердили вправді, що він торгував також котами і продавав їх до фенікійських житниць, але сього злочину не доказав йому ніхто. Знаменитших гостей приймав Нана у своєму мешканні, де до недавна помагала йому Герзет. Тепер, остав батько сам один і самотої днини, коли Евмаход ~~ни~~ відшував святих городів Гаторі.

жалувався перед двома Фенікійцями, які прийшли до нього підстригати бороду.

Як тіло відпадає від костей прокаженого, так покинула радість моє бездольне кубло. Душа моя сумує, а очі падають на землю від плачу. Кільки разів гляну на гнучкі біла лотосу, тільки разів згадую твою струнку сталь, о Герзет! О ти, самоцвіте безцінний та принадний! Гатора й Ізіда наділили тебе красою Перу-пори сійби, коли з вогкого намулу вицвітає барвисте життя, зелень роскоші-любови, надія на спіле колосся богині Ранут. О горе! Дармо товче невільниця золоту пшеницю-бет на чорній камяній плиті з Хебту, дармо блистять пиво-гаг' у збані. Ні одно ні друге не розвеселить уже моїх членів, не викличе усміху на мої порепані, почорнілі уста. Мій віддих став вонючим як віддих Азійця, який наївся несвіжого мяса з асафетидою, бо я тільки раз у день мию моє тіло від чорного пилу та червоної крови недужих. Харкотиння, грубе волосся, нужа та сопух із моєї робітні се мій рай-нутпар у сьому життю. Боже! Щож жде мене у тому?

Важко перевів Нана віддих, а вхопивши жменю пороху з долівки, посипав нею голсву.

— О ти! — нарікав дальше, — що могла стати панією принади, повабу та любови, ти, що булаб певно стала „пальною принади та любощів“ для твого чоловіка, як страшенно засмутила ти моє серце! Кільки то разів дрожали мої старі коліна на вид твоїх укритих чарів, кільки разів розпалавав огонь твоєї молодости мої старечі кости! Ах! Як часто бажав я стати фараоном, не тому, що королі живуть вічно, а тому, що вони можуть дочками свого Пагімту прикрашувати ложа... О Герзет! Чому твій батько зродився бідаком, який мусить ціною твоєї невинности купувати собі хліб? Та де ся ціна? Оберемок лотосу зі святині, обмацаний колач, який воняє гнилою рибою від нечистих пальців роспусника, тай тільки... О горе, горе, горе!

Уважно слухав один із купців нарікань голяря, вкінці усміхнувся злобно.

— Бачу, підлий голярю, що Герзет, за яку обіцював я тобі два таланти золотом, утікла з якимсь роспусним жрецем? — догадувався. — Ти тоді сам не знав, чого правити від мене, а теперечки ні гроша, ні дівчини, ні роскоші. Се точнісінько так як перший чоловік, що не хотів їсти хліба життя, який подавали йому боги, бо гадав, що се хліб смерти.

— Ох ні, достойний Магарбалю! — відповів Нана, який у мить нагадав собі, що говорить із чужинцями, — вона не втікла. Її взяли як танечницю до святині Гатори.

— Ха! ха! — зареготався нагло другий Фенікієць, молодий, чорнявий муж із хизим поглядом великих, чорних

очий та тонким, наче клюв супа закривленим носом, — ха! ха! Ось тепер мій друг Магарбаль без труду за кілька там шекелів дістане те саме, за що давав тобі, тварюко, два таланти. Боже! Шкода, що мене не було тоді при ньому. Я за два таланти віддавби був не то дочку, а й любовницю. На Астаргу! Ти заслужив на удар п'ястком у шлунок та на десять поличників опльованою підшовою!

В сій хвилині якась стать заслонила собою світло сонця, а рівночасно лучі його заграли на золотистих кучерях нового гостя. За ним ступав другий, чорнявий. Одним поглядом оцінив Нана входячих і вмить упав на черево.

— Вітай достойний гостю, у вонючій хижині найпідліщого підніжка твоїх рабів. Хай ясна, соняшна поява Ра розсвітить пітьму її та прохолодить духоту пахощами Пунту або леготом північного вітру, який віє тоді, коли на небо зійде вечірня зоря Бону. — Що прикажеш, милостивий пане, батьку убогого, вдови і сироти, опікуне пригнетених, жерело справедливости і ласки?..

— Ти Нана, батько Герзети? — спитав гість, тріпнувши нетерпляче пальцями. — Я Евмахос, полковник прибічників його святости.

— Знаю се, найдостойніщий стовпе тебанського храму Амона, знаю про тебе, любимця богині Мут...

— Не верзи дурниць! — гримнув Ксант. — Ти Нана?

— Ох я, нещасний, побитий, споневіряний...

— Гаразд! Я приходжу від Герзети. Вона призначена на святочний дарунок його святости, вічно жіючому цареві.

— Ох, ох! — захлипав Нана, все ще не встаючи з долівки. — Часами й душа королівського писаря поселяється у хробакові, який ссе внутренности підлого Хетійця або Гебра. Що за честь! Боже! Чи його святість сам бажає глянути на грязюку у своїх божеських постолів і тому...

— Ні, се я бажаю з тобою поговорити.

Нана зірвався і встав. Оба Азіїці заговорили зі собою живо незрозумілою мовою, та раз-у-раз кидали бистрі погляди на Евмаха. На ньому, наче краски на вигладженій стороні папірусу, відбивалися живлові почування, та він сам не звертав уваги на розмову Фенікійців. Тільки Лязіос раз і другий глянув на них, але сейчас відвернувся і сів на краю величезного глиняного глека, у якому на дні лежали ще останки ячменю.

Тимчасом Евмахос закликав на всі святощі батька, щоби поміг йому відібрати Герзету жрецам.

— Заки прийде вечір, — говорив — приведу тобі її, по волі чи по неволі, якщо згодишся віддати її мені. Стягну на себе гнів жреців, бабдуже. У Себенніті завсіди

найдеться корабель, що попливе до Кітери або Крети. У мене гроша доволі, а могутній брат Зевеса Позейдон...

— Навіщо тобі полковнику, їхати у Себенніт? — змішався знечевя молодий купець. — Ось наші два кораблі виїздять із пристани, як тільки ми вернемо з Пібасту. За добру заплату завезу тебе на Крету, чи куди хочеш. Ось у тебе після війни певно чимало всілякого добра, дівчат із Кадешу, то що. Сьогодні вечером помащу Патеків оливою та вином, а ніччю можу їхати у всі чотири.

Нана сидів із посірілим лицем на долівці, а з очий капали йому сльози. Руки звисали безсильно здовж тіла, наче в умираючого, а з горлянки добувалися звуки, схожі ні то на плач крокодила, ні то на кудкудакання курки.

— Усе, ваші достоїнсти, радя вам вчинити, власної жінки не пожалівби. Якщо в мене булиб дві голови, корови та львиці як у Гатори й Сехмет, я звернувби львину до вас, а коровячу... то є ні, коровячу до вас, а львину до побожних жреців із храму великої богині. Але ах! Не знаєте ви тайн храмів, не знаєте всевідучости духовного стану, ні його мстивости. Сам фараон, хай вічно царствує у хвалі, здоровлю та силі, боїться їх, а принайменше не дратує їх. А я, безсильна черепаха, яка порпається у нілевому болоті, мавби на се зважитися...

— На Таніту, якій служать курії! — закпив Магарбаль, — навіть черепаха запорпує у пісок свої яйці, щоби не найшли їх шакалі, а ти, Нана не вмів укрити як слід дочки. Шкода з ним говорити, достойний полковнику Пелясгів, він нам не допоможе у нашому ділі!

Оба купці повставали зі своїх місць, тільки Лязіос сидів як передше на бочці, а голяр зі стогоном знову впав на долівку. Його малі каправі очі бистро гляділи з під лоба на трох змовників, коли Лязіос рухом руки здержав виходячих.

— Послухайте й мене, достойні! — прохав. — Нана вам не допоможе, бо бліда трусість вселилася в його кости. Але чи ви певні, що він вас не зрадить жрецям? Погляньте на нього! Ви бачили може собаку, яка махаючи хвостом, підходить до п'яти зненавидженої людини, щоби її вкусити. Ви бачили змію-пекельницю у терню, коли над нею пересувається нога мандрівника. Не Дія! Гадюче серце у тої людини, собачі очі, а вдача полохливого оленя!

Мимохіть глянули оба купці та Евмахос на голяря, який сидів на долівці, а в малих його очах раз-у-раз займалися дивні огники. Уста то відчинялися, наче сказати бажали слово, то стягалися у маску глуму.

— На Гермеса! Лязіос каже правду! — прошептав полковник і вмить вирвав із піхви широкий аор. — На насилу є хитрощі, на зраду насила. **Вмирай**, поганче!

Але молодший із купців Балім Регаб ухопив його за руку. Був дужий і по хвилі вдалося йому усмирити гнів Пелясґа.

— Погадай, хоробрий полковнику, що се Египтіяни, — переконував його.

— Ба, голяр!

— Так, але ми чужинці, а на нас глядять вовком усі, кому забираємо частину ласки його святости.

— Яж полковник прибічників, близький його святости навіть від „наставника дому жовнірів“.

— Усе те правда, але процес потягнувбися довго, а нас коштував би багато. Бач глибокі калитки висять у складках калязирів фараонових писарів.

— А що найважніше — докинув Мегарбаль, — Герзет пропаде, якщо нас замкнуть до вязниці.

Ксант очунав і опустивши аор, глядів довгу хвилю на злобно усміненого Нану. В його серці зібралося тільки несказаної злости, що аж сльози показалися у його синіх очах.

— Боже! — закликав, а меч із брязком упав на долівку. — Що тут робити! Га, проклятий накорінок! Крокодил поїдає часом свої молоді та не дає їх пожирати другим, а сей готов і на се.

— Ба, якщо я крокодил, то ви нечисті свині і я волю зїсти сам свою дитину ніж дати її вам. Виж мені не рівня. Хай Тіфон Сет пірве ясноволосих та бородатих поган!

Хвилю стояли так насупроти себе Нана й Евмахос і дшали на себе злістю та пімстою, а оба Фенікійці живо перекидалися словами. Вкінці виступив Магарбаль.

— Нана, — сказав. — Ти розумний чоловік і знаєш, що навіть за зраду замислів полковника одержиш тільки копняка в черево від начальника дому жінок, а ножем по горлі з рук сього героя. На всякий случай не дістанеш від нікого ні утена міді, ані шекеля срібла. Навіть святі отці не заплатять тобі, бо дівчина призначена не їм, а фараонові. Отже слухай! Достойний Евмах дасть тобі два таланти золотом, якщо мовчати-меш до нашого виїзду. Давби я тобі їх, але я купець, не смію мірятися з благородним та хоробрим героєм, від лиця якого тікає Хетівць та Етіоп.

Тут Фенікієць похилився перед полковником. А лице молодого Пелясґа прояснилося, наче небо, коли Еврос розжене нанесені другими вітрами хмари.

— Не два, але чотири таланти одержить Нана, а ти мудрий дораднику два. Твоя мудрість спасає мене як баскі коні перед перевагою ворога.

— Зеркало справедливости! — заголосив тоді Нана. — Хай небесний будівничий Птаг побудує тобі таку саму

палату, як дім Рамзеса у Тебах, щастє ваше хай буде як піраміда Хуфу, а дітий у вас хай буде тільки, що цвітів в жертівному вінці Гатори. Але бачиш, старі мої кости просять віддиху, супочинку, вигоди, якої немаю, від коли мій самоцвіт... Тут Нана заплакав як крокодиль — тому прошу тебе дай мені невільницю! У тебе їх багато, тобі все одно, чи маєш їх десять, чи тільки девять.

— Згода! — відповів Евмахос і змовники відійшли.

Нана лишився у робітні ждати на гроші та невільницю, оба купці пішли до пристанн, а Лязіос і Евмахос до табору.

V.

Воля фараона.

Наче на крилах летів Ксант у табор. З трудом соплячи та проклинаючи, поспішав за ним Лязіос. У таборі на кожному кроці видко було наслідки нічної гульні. П'яні жовнірі у заялозеній та подертій одежі валялися біля шатер та колісниць. Невільниці та тверезіці товариші вовтузилися коло них, щоби спасти їх від лучів убійчого сонця, яке щораз то вище підіймалося на темносиньому небозводі. Від пустині раз-у-раз подував горячий вітер. Він наповняв нестерпимим жаром болючі з похмілля голови п'янюг, а навіть притемнював подекуди і здоровому тямку. Удушливе повітря давило грудь віддихаючих та робило їх рівнодушними на все довкруги. З шатер від часу до часу показувалися голови азійських невільниць із виразом смертельної втоми на білих лицах та у великих очах. Спека, духота, сопух збільшували ще муку неволі. Брусватість або щогірше пестощі їх панів видавалися їм діточою іграшкою в порівнанні з невиможимо безоглядністю неба.

Коні, осли, мули стояли посоловілі у тіни нечисленних тамарисків, пальм та сикомор, на яких спали малпи-песоголовці. Одні верхоблюди, які Рамзес привів із собою з передньої Азії, припочивали вдоволені. Вони пережували, біля жолобів, у яких було повно нілевої води. Їх арабські поганячі спали неоподалік у тіни низьких шатер. Вони не почували себе гаразд у землі фараонів і ждали тільки дозволу всемогучого „союзника“, щоби покинути країну грязи, а заглибитись у суху, жовту пустиню, під опіку божеських зір і святих каменів Синаю.

З трудом добилися оба мужі до шатра Евмаха. Воно було більше та вище за другі, а біля нього стояло кілька інших. На зустріч володареві вибігло з десятка дівчат з балабонами, сопілками та сістрами. Вони приспівували та вигинали тіла під ритм сирійського танцю, яким аж досі

здавалося їм розвеселювати лише володаря. Одначе сим разом Евмахос замахав тільки руками, а коли невільниці замовкли, видав приказ усім, ладитися до виїзду, збирати одяжу, поживу, скарби та вантажити на осли й мули. З острахом глянули на нього Хетійки. Їх чорні, лукові брови, морщилися гнівно, повні уста кривилися від укритого невдоволення, тим більше, що завдана праця мала відбуватися серед полудневої жарі. Але не сміли супротивлятися приказові, бо в сю мить Лязіос копняком розбудив сплячого візника, велів покликати йому до помочі двайцятьох із поміж дружини Евмаха, а сам став особисто наганяти невільниці до праці. Ізза пояса добув нагайку і нею вказував на річи, які перше всього треба було забрати. По хвилі прибігла ще й його власна служба й одержала такий сам приказ. Табор рушився в одну мить.

Тимчасом Евмахос удався до шатра, де панував милий холодок. У ньому стояло кілька великих, неполиваних глиняних глеків з водою. У них вода насякала у глину й паруючи прохолоджувала воздух, а й сама заховувала свіжість, так принадну для уст після непереспаної ночі. Евмахос напився води і поклався на походну лежанку, покриту кінською шкурою. Двічі заглядали крізь занавіси головки дівчат, наче спитать бажали володаря, яка то хмара прислонила його зір на понаду тугих, повних наче зі спіжу вилитих тіл. Чи не чує він, як сонце та кров нагріли їх бажанням? Чи не бачить їх чудової золотаво-темної краски? — Одначе, о невірний Адоне! — володар ні вусом не звів на них, ні одним поглядом не сказав їм: Останьте! бо ваш вид радує моє серце!

На втомлені очі Евмаха стала спускатися солодка дрімота, сестриця сну. Переживання останніх годин вичерпали сили його духа. Хвилями здавалося йому, що казкова поява Герзети се справді тільки сонна мара, звідний привид, який наслали на нього неприязні духи пітми. А тоді він насилу відпихав від себе нічні картини святих городів Гатори і очі клеїлися до сну. Але ось у останнє на цвітистому тлі появилася дівчина й її пориваюча краса. Вона так різна від усіх, яких дотикали його руки, бачили очі, й якими впивалися уста. І вмить ся поява проганяла сон і він відлітав знова далеко, наче від покрику журавля тікає пугач... На Афродіте! У руді бога, який вливає людині у кров невтипиме бажання любови, блистить жорстокий немилосердний спіж.

— Ар ген тек! я на твої прикази пане. — обізвався нагло при занавісі шатра голос Лязіоса і Ксант відразу догадався, що його помічник говорить із якимсь достойником.

І справді. Двох нубійських незвільників відхилило занавіси, а до середини війшов у чорно-жовтий калязір та широкий карманизовий ковчир одітий „пан таємниць“ фараона, Горсутен. З під його високої перуки струями спливав піт на штучну козячу борідку, яка звисала зпід долішньої губи. Спливаючи, змивав із гладкого лица білу краску та антімон, яким попідчернював собі королівський шамбелян очі та брови. Та проте з усієї його появи так і була достойність високого урядовця та любимця його святости, коли відповідав на військове поздоровлення Пелясга.

— Хоробрий чужинче! Ласка його святости, володаря обох світів спливає на нас, наче благодатні хвилі Нілю на ялові піски пустині, а як родючий намул наповняє країну богатством, так щедра його рука обсипує нас дарами.

І з обережністю вийняв із за свого калязіра і подав Ксантові дорогоцінний фенікійської роботи кубок, наповнений по береги зернятами золота завбільшки ячменю.

У перве від великої побіди на Оронті зраділо серце Евмаха.

— Чого бажає від мене пан обох світів, коби жив і панував вічно? — спитав.

— А чи занавіси твого шатра щільні?

— Сядь біля мене, достойнику, який ставш по правому боці короля, а твої слова остануть, як ті зернята у золотому глечикові.

Ксанти відхилив занавісу і виглянув на двір, підчас коли Горсутен приміщувався на його лежанці.

Лязіос успів уже виправити до пристані незвільниці та позбувся зайвого крику і плачу, а сам переговорював якраз із дружинниками Евмаха. Вони розмахували руками та викрикували захриплими голосами. Проклони та імена богів сирійських, египетських та пелягійських летіли градом, наче зерно з віялки трудячого хлібороба, а шістьох нубійських носіїв, які принесли носилку Горсутена, приглядалося байдужно незрозумілій для них дії.

Побачивши те все, велів Евмахоє двом рабам принести вина й води і вкоротці покріпив повірник короля свої підупавші сили.

— Тепер говори! — сказав Евмахоє, коли раби віддалилися, щоби позбирати останки його майна.

— Ти знаєш, що його святість обіцяв вам як нагороду за хоробрість та вірність солодку роскш у садах богині Пібасту. Ось чому привів вас сюди, намість вислати до Танісу, або лишити в Арабії.

— Знаю — відповів полковник поважно та холодно, — але ні я, ні мої жовніри не покористувалися дозволом, бо бач доволі покищо у нас своїх дівчат...

Шамбелян засміявся сухо.

— Здержливість се велика чеснота! — сказав. — Великою є ласка фараона, але більшою ще буває неласка богів, тому благо єтому, хто вчас умів послухати голосу останніх!... Щоправда, — додав по хвилі, — то вони кому небудь і не обявляють своєї волі, хиба вибраним...

— Так! — відповів спокійно Ксант, — вибранцям або чужинцям, які не знають поведінки і не розуміють минулого та майбутнього.

Він налив у кубки вина, випив сам і попрохав гостя випити.

Горсутен покрекував із вдовolenня, але весь час приглядався тугим шкіряним постолом, які зладила для полковника невільниця.

— Хай озолотить Тот, батько премудрости твої уста, Ксанте, — продовжав, — бо ти всупереч волі його святости сам пізнав, у чому незгідна ся воля з волею жре... то єсть богів.

З острахом глянув Евмахос на королівського висланця. Не вже він приносив йому неласку або й кару?... Але в сю мить погадав собі також, що се булоб йому якраз на руку, тому успокоївся й усміхнувся злегка.

— Я вже змалку радо прислухувався до розговорів старих моряків та наємників, які привозили з вашого краю золото, срібло, мідь, тканини та широкобедрі жінки і нераз чув я, як вони поучували новиків: Кожде слово як стріла з поза заборола, або даром вилітає, або ранить; але кожда може вбити і тому краще не лінуючися, ослонити себе щитом і від одних і від других. Недаром покладали боги перед одним язиком подвійну чергу зубів і дали людині два уха...

— На Тота! Не тільки у наших храмах є мудрці! — закликав Єгиптянин. — Є їх видко доволі й у Пелягів.

— Звісно! Вони привезли свої мудрощі звідсіля! — відповів чемно Ксант.

Настала хвилина мовчанки. Евмахос перебирав зернята в кубкові, і мовчав, гість сопів та раз-у-раз брав у руки амулет із маляхіту, який висів при золотому ланцюхові на його шиї. Вкінці обтер спітніле чоло. Укрита в амулеті таємна сила вселилася в нього і він заговорив знову:

— Його святість, володар обох світів, не подумав як слід про се, що чужинець не може даром користуватися добром богині... і дав дозвіл...

— Щож, ніхто з сього дозволу не користав, — повторив петерпеливо, уже знуджений балаканиною Евмахос.

— Хвилину терпцю, хоробрий полковнику! Якби ви вкусили заказаних солодоців, вони змінилибся у ваших устах в полин, або й у трийло... За здержливість не мине

зас нагорода від людей, а ласка від богів, але за дозвіл відповідає сам фараон, без огляду на вислід...

Наче від укушення скорпіона зірвався Евмахос з сідала.

— Ах! то великий Рамессу боїться... — крикнув і вмить зрозумів, за чим Горсутен прибув до нього у південну жару.

Але каправі очі Єгиптіянина, які блукали аж досі по шатрі, устремилися в лице Пелясга питливим поглядом, наче бажали до дна проглянути душу героя.

— Хто приказує львам пустині, кому Амон праворуч і ліворуч, сей не боїться нічого! — скартав шамбелян полковника, — і ніхто, ніхто, кажу, не сміє про се сумніватися.

— Не я сумніваюся про се, але всі ті, що побідивши льва або леопарда, ховаються у сітку з волосіння перед москітами.

Широко засміявся Горсутен і поклепав по плечи Ксанта.

— На Тота! — повторив. — Не тільки у нас бувають мудрці. Бачиш, якраз таких-то москітів обавляється начальник королівського дому жінок. Сьогодні його святість почуватиме у храмі Гатори, яка дарує йому у заміну за щедрі жертви молоду, гарну танечницю! На ній буде самоцвітів та жемчугів на двадцять талантів золота. Одначе жертва жертвою, а гріх гріхом. І одно й друге... ти розумієш мене, достойний та хоробрий герою?

— На Геракля! Розуміти розумію, але хай лопну, як жаба під ногою водоноса, коли знаю, чого від мене хоче його святість.

— Хоче, а радше хоче начальник Пагімту, щоби ти був із фараоном у сю ніч, щоби твій дотеп і твій меч станули між ним, а невидимим ворогом. Ти сторожем найвищого добра Кему.

Наче Зевесова лискавка майнула в очах Евмаха. Він сам не знав, що й відповів Горсутенові, але видко щось до речі, бо королівський повірник, вельми втішний всідав до носилки.

Як тільки затихли у віддалі кроки носіїв, зірвався Евмахос з місця, на якому сидів і нагло став виконувати у шатрі якійсь оргіастичний танець, наче опалів від радощів. Його лице викривлювалося у якусь дивовижню маску реготу, а з уст добувалися дикі оклики. Але ось поза занавісою почулися знова спішні кроки й Евмахос у мить успокоївся. У вході шатра показалося налякане лице Лязіоса.

— Що тобі, брате? — спитав зачудований, — невжеж вино помрачило твій ум, або вжалила змія-поганка? А може побачив полуденного демона Ефіяльта?

— Ах, ти не знаєш, Лязіє, яку радість зіслали мені боги нашої землі! Фараон призначив мене сторожем своєї ложниці на сю ніч, а як так, то я без труду й небезпеки відберу йому Герзет, бо я дужчий за нього, а крім нас двох не буде нікого у королівських кімнатах. Бач Рамзес боїться жерців. Ха, ха, ха!

Живо стали оба обговорювати справу, вкінці велів полковник Лязієві відіслати жовнірів, а самому йти до пристані та допильнувати, щоби все було готове на шесту годину ночі.

Та тут змінив Лязіос тон і сказав поважно:

— Евмаху! Не приказуй, не вислухавши мене! Великою є ласка наших богів і то не тільки тому, що дали тобі в руки можливість добути собі бажану пайку, але й тому, що остерегли тебе перед безоднею Тартару. Я від себе жертвую їм десяту часть усього, що привезу зі собою у Пелясгію. Жертвуй і ти... швидко, швидко! — налягав, коли остовпілий Ксант витріщив на нього очі, — жертвуй, бо може захмаритися їх погідне лице, а любий шелест святого дуба Додони зміниться у ворожий шум бурі! Ніхто не знає замислів мойри, тому кождий повинен купити собі хоч прихильність богів, щоби вони берегли його у гору.

— Про мене, жертвую й я! — рішився Ксант.

Лязіос вилив ще на землю чарку вина та молився довгу хвилю. По скінченню став пояснювати, у чому діло.

— Ти чув Евмаху, що підчас твоєї розмови з голярем оба Феніки говорили зі собою? — спитав.

— Так, але я не розумів їх говору. Богато бач боги сотворили народів, та ріжною є їх мова.

— Тож слухай! У мене ще з часу першого походу на Синайських Бедаві є невільниця з Ніппуру, яка вміє співати прегарні пісні свого краю. Від неї навчився я мимохить протягом пяти чи шести років мови, якою говорять Вавилонці: Се була саме мова, у якій оба барипівники на скору руку умовилися захопити нас та наші достатки, як тільки на овиді зарисується побереже Кипру або Крети. Вони й оцінювали вже нас обох та красу Герзети, як товару, якого так дуже пожадають Тіррени.

— Евмах поблід. Коліна затряслися під ним, руки опали здовж тіла, а смуток і зневіра опанували його, наче з гір Кітерону спливає мрака в соняшні долини та білим туманом покриває колибу пастуха під скалистим верхом. Так часом знесилений, спрагнений тікач, почувши журчання води, прожогом кидається туди і наскакує на пропасть, у якій біліють кости поторошених мандрівників.

— Боже! — зітхнув після довгої хвилі мовчання, — боже! Якщо я коли приніс вам у жертву кізла та виливав солодке вино на родючу землю, якщо милою була вам

молитва та пахощі печеного мяса, вкажіть мені дорогу ратунку!

Задумався, але вже по хвилі усміхнувся, махнув рукою і сказав:

— Коли весною в нашій вітчизні літеплий легіт сто-
пить сніги та вкриє кущі й землю зеленню, обзивається
ліс покриком звірів та птиць, які віддаються усім еством
роскоші любовних ласк. Тоді забуває глухар чи олень, що
є на світі швидкі пси та цвітучі ловці-молодці. Сліпо від-
даються бажанню та й думати не вміють про друге. Чого
тут вагатися? Наші купці зрадники, то ми їх і не чіпляй-
мося. Дорога у Таніс чи Себеннітос завсіди отверта!

Але Лязіос був иншої гадки.

— Що людина як олень тратить тямку в путах Афро-
діти, се правда, тому залюблені повинні завсіди голови
позичати у приятелів. І ось я придумав, що ми таки мусимо
всісти на фенікійські кораблі, раз ми з ними повязалися.
Якщо сього не зробимо, то вони сейчас догадаються, що
нас хтось остеріг і не могутчи продати нас Тірренам, про-
дадуть нашу тайну... жрецям. Але я дібрав двацятьох
земляків, яким розказав про підлі замисли Феніків. І ми
на спілку придумали неаби який плян. Ми оба, то є ти
і я приведемо зі собою на кораблі не тільки наші достатки
та невільниці, але також по десять рабів-невольників, яких
і посадимо до весел. Як тільки у віддалі засиніють побе-
режа Кипру, Крети або якого иншого божого острова, то
гадаю, що одинацять пар дужих пелязійських рук пороз-
биває сих кількох крамарів-грабників, та доведе криво-
дзьобі кораблі до бажаного суходолу. Треба тільки уважати,
щоби ніхто з нас не остеріг Феніків про наші замисли. Але
ледви чи се станеться. Наші земляки і самі гаразд знають,
що се таке неволя у Тирі, Сідоні або хоч у Єгипті.

Евмахос аж у долоні сплеснув, чуючи таке. Так радіє
знесилений мандрівник, який пробивається крізь гущавник
у долину, і нагло намість самотньої каменистої кітловини
побачить веселий хутір та почує бляння вовнистої череди.
Місто камяного ложа у холоді ночі прийме його широка,
м'якими кожухами устелена лежанка пастуха, намість
завтрішнього труду солодкий супочинок у гостині.

От так радів Ксант із вдячності, обіймав і цілував
свого друга та давав останні прикази дружинникам.
Весь прочий день заняло обом перевозження достатків
Евмаха та його товаришів на фенікійські кораблі, а коли
вечером вийшла на небо вечірня зоря Бону, полковник
окритий темним плащем з мечем при боці та короткою
рогатиною на плечі почвалав у святиню.

Гнів Гатори.

Сьогодні не було біля святині непроглядних товп народа. По приказу його святости Сардинці обставили увесь святий округ густими вартами, а в середині оставали тільки жреці, жрекині та повірені короля з його найблизчого оточення. Евмах застановлявся саме, як увійти йому туди, не звернувши уваги жреців, коли з між сардинських наємників висунувся Горсутен і швидко потягнув його в бік на дорогу, яка вела до пристані.

— Не треба, щоби тебе хто бачив у храмі! — сказав шепотом. — Як би люди бачили богів, не боялибся їх, не цінилиб як слід і їх ласки. Ось туди!

Звернувшись із дороги в бік понад саму ріку, якраз там, де на липвах колихалися два довгі та високі, остро будовані фенікійські кораблі. При світлі смолоскипів, крутилося біля них кількадесят жовтолицих, почасти бородатих постатей укоротких туніках та хустках на головах.

— Се мої кораблі, — погадав Евмах і нагло захотілося йому зареготатися на все горло з фараона, який саме показував йому найблизчу дорогу до втечі.

З над ріки крута стежина вела просто до стіни, якою обведений був святий округ Гатори. У сій стіні була фірточка, закрита по сей і той бік стіни густими кущами ріцинусу. Горсутен увійшов крізь неї з Евмахом та показав йому найблизчих вартівників. Вони недвижно стояли на стінах праворуч та ліворуч фіртки.

— Звідсіля нема ніякої стежки до святині! — пояснив, — але напрям значать рожеві куці аж до святого Пагімту дому жінок, посвячених Гаторі.

Сильні пахощі розцвілих рож обдавали звідусіль обох, коли йшли швидким кроком до святині. М'який моріг глушив шелест стіп, а густе гадуззя кущів скривало їх від можливих підглядачів. Вкінці зачорніли перед ними високі, дещо скісно будовані стіни святого Пагімту. Численні вікна були темні, бо всі танечниці, жрекині та служебниці були на торжестві в святині. Зате над властивою святинею, над першим подвір'ям, і над діорітовою кольонадою стояла луна від огнів, смолоскипів та лампад. Дика, розгульна музика доносилася звідтіля, а хвилями грімко лунали оклики учасників торжества.

— Якжеж ми доберемося до середини? — спитав Ксант — Е!ра — справді, нема в мене крил сови, ні кігтів kota!

— Не бійся, маловіре! — успокоював його Горсутен. — Ось тут, бачиш сей великий, круглий, вмурований у стіну

камінь? Біля нього є напис, а у ньому скарабей — святий жук, прообраз бога сонця. Такий сам напис та скарабей є по тому боці стіни. А тепер придави ручкою меча скарабея! Видиш? О!

Круглий камінь відсунувся й оба перелізли через отвір. Тоді Горсутен віднайшов при світлі луни другого скарабея, натиснув його і камінь вернув у своє первісне положення.

Оба мужі найшлися у маленькій кімнаті, якої стіни укривали червоні тканини з біссу, перетиканого золотом. Посередині кімнати стояв стіл з останками овочів, вина, меду та паланиць. Під одною стіною видніло низьке, подушками вистелене ложе, а під другою мраморний столик, повний всіляких більших та менших збаняток, плящин, мисочок, кисток, прутиків аґтімону. Над ними на гебановій полиці стояв ідол бога чепурух Беза, подібного до карлика. Третя стіна була вільна, бо у ній саме находився круглий камінь із написом. Четверту заступала важка парчева занавіса, з поза якої добувалося лагідне світло лампад. Усю кімнату наповняли удушливі пахощі, але Евмах не здавав собі ясно справи, відки вони беруться.

— Тут останеш! — сказав Горсутен, розглянувшись. — Там за занавісою внутрішня кольонада святого Пагімту, там ночуватиме фараон. А ти, — тут підняв руку, як учитель, що наставляє ученика, — глядітимеш на кольонаду, а якщо побачиш кого третього, удариш мечем! Оттут мавш перстінь його святости, який знають усі мешканці Кему. На ньому святий змії і соняшний круг зі скарабеєм. Він отворить тобі всі входи й виходи, визволить тебе від всякої небезпеки. Та ти поведися так, якби його не мав, бо чим менче людей тебе бачитиме, тим краще для його святости... ну й для тебе.

— А вжеж! — відповів Кеант. — Я й сам знаю, що нераз найдовше живу на світі сі, що знають за багато тайн. Горсутен стиснув його за плечі.

— Так. Якщо вони сим чаваняться, то всякому аж надоїсть їх життя. Ти порозумів усе як слід. Хай про-світить тебе Тот, а оборонить Птаг!

Горсутен счез отвором у стіні і Евмах остав сам. Через хвилию приглядався збанятам, плящинам та гладкому, сталевому зеркалу й усміхнувся. Се була очевидно одівальня та спальня одної з танечниць або жрекинь. Ах! У сю мить нагадав собі і пахощі. Се запах піяма та жіночого, сном розпаленого тіла. Такий сам наповняв його шатро після розкішної, при вині та обіймах молодих невільниць проведеної ночі. Ах! Усе єство Евмаха здригнулося на сей спомин, і в сю хвилию нагадав собі, що може невдовзі проведе таку саму ніч з Герзет... Мимохить стиснулися п'ястуки, а очі засвітили злим огнем.

— Горе сьому, хто забачає міні її відібрати. Моє серце пожадає її, моя рука вирве її з пащі льва, чи з рук короля. Одному богові віддам її та хиба з життям! О Афродіте!

Тимчасом у внутрішній святині, перед вівтарем богині, відбувалися святі танці. Велитенська статуя Гатори в сидячій поставі сягала стелі круглої кольонади. Зелені стовпи з цвітистими головицями підпирали кривлю, у якій був круглий отвір. Через нього вливав місяць своє сріблесте світло просто на лоно камяної богині. На вівтарі горів огонь зі сикоморових гильок, а жреці раз-у-раз сипали в багаття кадило з краю Пунт. Білий запашний дим зі сиком підіймався в гору, окутував коровячу голову богині та розходився лівом по всьому просторі.

Поміж стовпами наче вінець цвітів лотосу стояли танечниці у прозорих, ясних калязірах. Їх нагі груди з крашеними генною бородавочками, підчорнені великі, мігдалуваті очі, їх тугі, наче з рожевого граніту виточені рамена та стегна ярко відбивали від потемнілого фону підсіння.

Уся стеля і дві стіни займав величезний, мальований образ Гатори. Ноги богині виростали з долівки при вході, простягнені руки досягали долівки при виході поза статуєю, туловище заповняло стелю, наче небозвід, а лоном був якраз круглий отвір у стелі ротунди. Напроти вівтаря стояв престол фараона.

Володар обох світів сидів на ньому у королівській подвійній тіярі, але впрочім мав на собі тільки короткий стег робітника. Якраз такий сам одяг мало на собі й двадцять-статует Птага—будівника світа. Вони стояли по боках перед зеленими стовпами. Як символи плодючости були вони наче мужеським доповненням Гатори.

На вільний простір виступило двадцять жреців у білих хустинах на головах, заложених за вуха. Всі вони на даний знак ударили земний поклін богині, а в сей мент десь із темряви підсіння з гори чи з боків почувлися тихі, ніжні наче подих північного леготу, звуки музики. Похилені жреці піднялися зі землі, а з їх тіл опали білі одіяла.

І звільна під повільний ритм музики стали стрункі, нагі тіла жреців виконувати танечні рухи, зразу тільки головою та раменами, а там і всім тілом стали крутитися на місці. Звуки музики кріпшали, ритм прискорювався, а вслід за сим жреці покинули свої місця й усталилися в круг. Круговий рух ставав щораз то швидчий, а рівночасно увесь гурт став звільна обходити довкола кадильний жертівник. Очі танечниць стали блестіти у сутіни портику, істерична дрож стягала їх уста в судорожний усміх, а з уст добувалися тихі оклики ні то радости, ні то терпіння.

Аж ось залунала громом звучна фанфара, а вслід за сям полилася та сама мелодія, та вже не лагідним ритмом любовної пісні, а гірським потоком розшалої пристрасти. Круговий рух тіл став заворотним, рівномірний обхід змінився у шалений біг людини, яку з допущу богів обхопило божевілля. Чимраз швидче і швидче крутилися жреці, їх очі погасли, одні лица посиніли, другі поблідли, на викривлених губах показалася піна, наче у скаженої звірини. Хриплим крикам танечників відповідали проймаючі голоси жрекинь і танечниць, а в музиці щораз то більше брали верх свистячі сопілки, бубни та литаври, а затихали струни, дзвінки та труби.

Нагло в руках розшалолих танечників блиснули ножі. Вони калічили собі лица та груди, а червона кров дощем стала падати на землю. Кілька жінок омліло, а його святість порушився на престолах. Навіть його драгувала ся картина пристрасти, яка пожирає огнем ество людини, та з якої родиться життя. На те усміхнувся Птахготеп, який стояв за королем і сказав шепотом:

— Усяка пристрасть жорстока, але кров завжди гасить її. Одно тільки любовне божевілля черпає з крові ще нову силу та доводить людину радше до смерти чим до знесилення.

Однак фараон не розумів високої образовости оргіастичного танцю. Його високі плечі здригалися, а довгі, тонкі пальці судорожно перебирали складки стени на худих колінах.

У сю мить замовкла музика, а рівночасно з останнім її звуком попадали на землю окервавлені танечники, як діточі кукли, коли урветься мотузок, який порушав їх члени. Сильні, широкобедрі служебниці юрбою прибігли і повиносили непритомних жреців у глибину храму. Їх місце заняла дружина танечниць.

Здавалося, що богиня з усього Кему вибрала найкращі квітки, щоби їх попересаджувати у свої городи, найсолодшими пахощами Пунту облила їх прегарні тіла і дала їм тугість пружма і ніжність платочків рожі. Синяві, рожеві, ясно-зелені, жовті та білі калязіри перетикані золотими та срібними ниточками увидатнювали ще більше чарівні форми тіла. Густо нашивані самоцвіти та жемчуги, звертали очі всіх на укриті понади дівчат, а разом лагодили у дечому їх непоборимий чар, бо онесмілювали видця.

У сьому чарівному крузі, наче самоцвіт у дорогоцінній оправі, стояла дівчина у золотистому калязірі та в чільци, на якому блистіли дуговими рефлексами діаманти, смарагди, сафіри, топази. Воно ярко відбивало від запашної, чорної квилі волосся, яке спадало на мраморні плечі. Між двома бездоганними півкулями грудий звисав густо жемчугами

висаджуваний амулет. Однак ні чудові форми тіла, ні дорогоцінні ковтки та персні не пліняли зору так, як осліплювала краса личка. Чорні, наче кисткою маляря помальовані брови, маленькі, повні, як спілий гранат червоні усточка, тонкий, ніжний носик, усе те зливалося в появу, яка навіть Рамзеса пірвала у круг свого чару з непоборимою силою. На його впалому лиці зацвів цеглястий румянець, відстаючі уха порушилися, широкі, дещо викочені губи зложилися до усміху, а жорстокий погляд глибоко осаджених очий злагіднів. З під низького, взад похиленого чола устремився він просто в очі дівчини і викликав на її личко румянець стиду. Рука володаря піднялася з колін, наче бажала таки сейчас загорнути сей скарб для себе... Та всю мить заговорив ідол богині, а з нутра його голови засвітив нагло якийсь неземний блеск. Все, що жило, упало ниць. Одна тільки Герзет і фараон остали на місці...

— Тобі, герою з Кадешу, побіднику підлих Хета, хоробрий, щедрий жертводавче та мій годованче, даровую отсю дівчину. Уведи її до свого Пагімту і бережи від лихого уроку та від обіймів чужинця!

Замовк голос ідола. Жреці кинули пригорщу ладану на жертівник, а бовдур диму закрив на хвилю кам'яні члени богині. Коли розвіявся, сяєво погасло, а невидимі співаки завели їмн в честь богині. Мельодія пісні раз мочуча і поважна, то тужлива й розмріяна, то пристрасна й пориваюча вколихала звільна розбурхані пориви дикости в учасників торжества. Кров відпливала з мізків, напруга м'язів ослабала, наче на морі опадають після бурі розгойдані хвилі.

Вкінці втихли слова співу, а останні тони дострою наглими переливами перейшли знову у танечний ритм. Напів був той сам, але закраска зовсім инша. Се був наче запашний легіт з над цвітистих лугів, який береться наслідувати пустинній вихор. Він теж сильний та мочучий але не скаженим розгоном, а непоборимою понадою і поривав зі собою не тіла, а почування. Він обновує тямку паутинням солодкої злуди та подає серцю неясну, несмілу обітницю любовного чару.

Враз двигнулися ряди танечниць повільними, ритмічними рухами. У руках деяких маяли барвисті хустини, у других вінці білого та синього лотосу або дові, яркі ленти. Брязк святих тарахкавок значив такт, у якому малі, м'яккі ніжки ступали по долівці та погиналися тіла.

Аж знов заграла музика розгульний танець і вихром понеслися танечниці у заворотньому кружлянні довкола жертівника. В очах темніло від лискавкових рухів лент, вінців, барвистих калязирів, а запах молодого, спітнілого жіночого тіла глушив ладан кедрову живицю, нард.

По хвилі у скочній мелодії святого танцю зазвучали наче тихі зітханя любовною страстю томленої груди. В мить здержалися танечниці, а відкинувши голови взад, завмерли, ніби услухуючись у якісь давно нечувані звуки. Дивлячися на сі чудові, від давленого віддиху дрожачі члени, блідли навіть лица старих досвідних жреців, для яких ніяка забаганка звироднілої половости не була новістю. Їх висохлі тіла проймав святий, божеський огонь Гатори і пожирав їх бажанням сполуки, зєдинення, обіймів, бажанням здоровим, природним, як було се, що дало світові Гора...

Стоячи на місці, почали танечниці всім тілом, а головню долішнюю його половиною виконувати рухи святого танцю богині, у якому дівчата віддаються небесному любовникові. Кождий мяз, кожда лінія прегарного тіла виступали ярко з під прозорої гази. Тіла пружилися, вигинали, корчили, шаліли наче в справжніх обіймах палкого мужа, а цвіт'яні личка, наче зеркала зі сталі, відбивали у собі всі відтінки екстази.

Вкінці, коли захват дійшов до найвищої напруги, коли здавалося, що дівчата втишивши бажання самим танцем, помліють від крайнього знесилення, — Герзет, яка через увесь час хороводу стояла недвижно перед жертівником, підійшла на кілька кроків до фараона. Загрімлі труби, забрязчали тімпани, зазвеніли струни і вмить розскочилася танечна юрба. Розскочилася і счезла. Тільки двадцять танечниць остало, а кожда з них обняла розпаленим, спітнілим тілом статуету Птага.

І ось Рамессу устав з престола і підійшов до Герзети. Святий танець розбудив і в неї кров, яка й обізвалася могутнім голосом бажання. Музика, танечний шал, пристрасні рухи та захват божеських танечниць пірвали її зі собою, оповили тямку, розбурхали живлові похоти молодого тіла. Герзет важко дихала, гризла до крови коралеві уста, острі, генною крашені нігтики впивалися у малі долоні ніжних рученят. Усе цвітуче тіло вигиналося взад, наче ждало палкою обійму коханої руки, наче ждало сповнення солодкої обітници, яку дає своїм поклонникам Гатора. Та ось, коли худе, хиже лице володаря наближалося до неї, з глибини серденька виповзла гадюка та ховзким дотиком вмить остудила молодечий зрив дівочих бажань. Герзет здригнулася від сього дотику і подалася взад.

— Богине! — зітхало здавлене серце, — не дай мене в руки сеї людини! Се не фараон, не його святість, се тільки людина... а перед такою людиною счезає бажання серця, мовкне голос крови, а наче крокодил із нілевої грязюки виповзає з закутин душі — відразу!

Одначе богиня не чула снів серця дівчини, а уста боялися висказати їх голосно. І вмить худі руки його

святости оплели мраморні груди дівчини, наче комашку довгі ніжки паука. І він потяг за собою омліваючу кралю геть поза жертівник у внутрішню кольонаду святого Пагімту Гатори, де ждало на їх обоє фенікійською пурпурою вкрите ложе... Грубі уста Рамзеса з трудом ловили віддих, в кутках показалася піна, наче в голодного леопарда, або в ситого крокодила, а все лице кривилося від похоти наче маска фенікійських Патеків.

З трудом добився фараон до ложа, яке стояло над круглим басеном посеред кольонади. Ніжний шелест водограю та пахоці з позапалюваних кадильних обіцювали володареві обох світів розкішну ніч під покровом Ізиди, матері моря та любови, родительки Гора, який дав життя усьому, що зродилося з обіймів обох полів. Засліплений диким живловим бажанням поклав Рамессу на багрянцю омлілу Герзет, а коли вона по хвилі розплющила свої мов у газелі великі, налякані очі, він кинувся на неї, наче азійський варвар на силую здобуту невідлицию. Висока тіяра на голові вадила йому; він кинув її на долівку біля ложа...

Але в сей мент, якась надлюдська сила відірвала художаві хоч сильні руки володаря від дряжачого тіла дівчини.

— Евмаху! Сюди! — гукнув фараон, скаженіючи від лютоости та всею силою виривався зі залізного обійму незнаного ворога. По довгих зусиллях удалося йому вдарити когось ліктем у черево. Але в сю мить усі лампади святині засвітили йому в очах і погасли, а разом із ними погасла й тямка. Ударений п'ястуком поміж очі фараон повалився на ложе наче статуета Птага, яку переверне збиточна тачечниця у храмі.

А над Герзетою похилилася голова Ксанта.

— Герзет, не бійся! се я, Евмах! Устань і ходи зі мною. Ти моя пайка від богів і нема сили, якаб узяла тебе в мене.

— Ти сильний мов бик Гапі! — прошептала дівчина, — ти моїм володарем і з тобою піду, куда хочеш!

По хвилі за обоїма запав круглий камінь у стіні одівальні.

Над раном тої самої ночі його святість велів себе у носилці віднести у табор. Прибувши між полотняні стіни свого шатра, сейчас ослонив хустиною чоло аж по брови та велів покликати Горсутена. З облесним успіхом на устах упав „пан таємниць“ його святости на черево, викрикуючи на честь володаря, але сей велів йому сейчас устати і спитав:

— Ти знавш, що було зі мною сеї ночі?

— Покірний слуга є паном тільки сих таємниць, які звольте йому повірити пан обох світів, побідник девяти народів, — була відповідь.

— Тож слухай!

Тут Рамессу розказав Горсутенові свою нічну пригоду. Він пінився з лютости, скаженів, шалів, а його вперед вистаюче лице кривилося наче пика лісовика ґорилія.

Довго слухав Горсутен проклонів фараона, який нахвалювався на зорі розіслати по всім усядам посіпаків, щоби спіймали зрадника й богохульника з його добичею. Його мали прибити на хрест, а її привязати на ґранітній плиті перед лицем Сфінкса, де її вбили сонце та спрага. Вислухавши всего, шамбелян знов упав на черево й ударив чолом об долівку.

— Говори! — просопів фараон, переводячи дух.

— Ваша святосте! позвольте розказати собі казочку.

— Яку?

— Коли праотець великих фараонів Хуфу забажав подружитися зі своєю дочкою, вона втікла від нього і вдалася з простим рибалкою. Вічно жіючий володар велів його вбити на хрест, але неслухняна дівчина спасла його від смерти та через довгий ряд днів та ночий приймала його у себе, доки... доки не було запізно увести її до королівського Пагімту. Щож зробив Хуфу? Він усміхнувся приязно, наче все те сталося за його волею, а навіть з його приказу. Тому ніхто не засміявся з батька, якого не послухала дочка, ані з володаря, якого побідив рибалка. За се в сороковому році правління зять-рибалка спас його від загибіли, а дочка була підорою його старости.

— Щож із сього. Я не Хуфу, а Герзет дочка голяря.

— Так, але часами краще є сховати гнів у серці та передержати його до слушного часу, ніж насильно спипювати божеський Ніль біля Сунну, або пісок західної пустині. Ти знаєш, святий володарю, що жреці озлоблені на тебе. Вони дізнаються про злочин і скажуть: „Се месть богині, яку зобидив твій приказ. Ми, т. є. жреці дали тобі дівчину, а богиня відібрала її тобі. Підлий чужинець, се тільки сліпе зняряддя в її руках... А так можеш завтра сказати Птахготепові: „Дарував я моїм воякам одну ніч у обіймах танечниць святині, та вони знехтували мій дозвіл через вас. Сьогодні віддав я дарунок богині чужинцеві, щоби ви бачили, що воля фараона є могутніща від валлої, а ваші бажання не є бажаннями Гатори. Вона бач сама своїм святом звелічила весілля Евмаха з танечницею Пібасту. А щоби не досягла його отруя та ніж скритовійника, велів я йому відіхати і заказую всім стежити його в утечі“.

— На Амона! — аж скрикнув фараон, а його викривлене лице знову прибрало звичайний гордовитий вираз, —

на Амона! Від нині, Горсутене, ти стаєш моїм першим дорадником! У тобі є мудрість Птага, хитрощі вужа, а красномовність — Тота!

VII.

У власті Протея.

Коли незвісні та неназвані творці будували світ, вони перш усього розлили аж до найдальших окраїн усього, що єствує, Океан, безмежний простір валів-хвиль, піни, глибин та мілин. І дали йому мову, — сей тихий, любий гомін води, об яку вдаряє легіт. Посеред сього простору поклали землю наче смарагд у сталевій оправі і заселили її людьми. А люди мали усухуватися в чудову музику хвиль і з неї збагнути велич сил та умів, які розклали перед їх очима світ. Одначе люди не розуміли величі твірчих умів та боялися моря. Вони й не почитали творців, а тільки сих, що були посередниками помежи творцями а ними, — богів! Боги були для обмеженого людського духа володарями світа, а морським богом став химерний старець Протей. І веселий він як дитина, і грізний як пустинний вихор і приязний як залюблена дівчина, і сумний як опечалений батько, і щедрий як плідна земля Кему і пажерливий, наче голодний бегемот у багнах краю Куш. Що днини, що години змінює він своє лице, та показує його морякові, щоби подивляв його багатства та навчився життєвої правди, що найпостійнішою в життю є непостійність.

Тому з трівогою в серці ступав моряк на поміст корабля, але коли знова верне на суходіл, з тугою оглядається поза себе, де у глибині дримає змінчивий Протей, а його діти, сафірні хвилі з тихим говором ударяють об обгиналки корабля, наче сказати бажують: Ходи до нас, верни ще раз, а не такі ще чудеса побачиш!

Під непорочним, голубим небом фенікійського моря, на сафірних хвилях, з подувом теплого вітру, наче білі лебеді на озері Наату, плили дві нави. На щоглі першої з них маяв багрянний прапор, а на жовтому вітрилі виднів образ єгипетської богині Ізиди, на знак, що корабельник був під опікою володаря Єгипту. Одначе на чердаці та на кінці щогли стояли малі, золочені ідоли фенікійського Мелькарта, а зі заду на високій кормі, у хатчині корабельника скалили зуби камяні, карликуваті, грубо оливкою намашені чорні фігурки Патеків. Вони містилися на малому вівтарі, а перед ними на вистеленій подушками лежанці

спочивав корабельник Магарбаль. Звідсіля бачив він усе, що діялося на палубі й видавав прикази морякам.

Дальше на південь плила друга нава, дещо менча на величину, але у прочому зовсім схожа на першу. Обі були довгі й не високі, бо сиділи доволі глибоко у воді. Обі мали закривлені дзьоби, по одній низькій щоглі з широченним вітрилом та високі корми з хатчиною на верха. Під хатчиною була каюта, а ще низче на самій палубі крита кімната для керманича і залогі. Палуба щільно покривала нутро корабля, а на ній сиділи до лавочок привязані гребці. Сорок їх сиділо біля весел, а двадцять моряків робило службу, або сиділо у кімнаті керманича.

У каюті більшого корабля з формінгою в руці спочивав Ксант, а біля нього на мягкій, жовтявій подушці лежала Герзет. Чудова, ніжна її стать, одіта в прозорий калязир, ярко відбивала від других жінок, яких кільканацять сиділо та лежало у каюті. Вже з внішнього виду пізнати було, що вони тільки служебниці Єгиптянки. Пізнати було також по їх покорі та мовчальности, що вони без спротиву віддали її перше місце в серці Евмаха, і як Азіятки не бачили в сьому нічого дивного. Усі жінки втвиряють обійми Адоніві, та він химерний наче метелик, всілякі квітки на лету находити, а то й у власну красу заглядиться!... Хто знає, може завтра, відвернеться лице володаря знова до них та поглядить давньої любки, кажучи: „Мандрівник-купець, який збирає скарби по всьому світу та звиджує всілякі краї, вертає таки вкінці під вієри палм на плоску кривлю біленької хати над широким Евфратом чи над бистрим Оронтом, і вітає радісно матір своїх дітей“. Ось так верне може й він.. О Милітто!

Геройські члени Евмаха обіймав тісно хітон зі сніного, тонкого полотенця. На ногах мав мягкі постолі, а пахощами орошене волосся придержував золотий обруч. Рум'яні уста склалися до усміху, а сині очі здавалися відбиткою небозводу. Тому наче у небозвід задивилася у них Герзет, наче у яку неземну музику засухувалася у його голос.

— Ще один день і бажаний та ожданний суходіл привітає нас, — говорив Евмах, — осядемо в тіні мікенської скали, бо не знаю, чи живі ще батьки мої в Тірінсі, та чи змінилося серце убиваючої мужів Андрюфілі. Тому боюся йти туди. Нема в нас у Пелясгії великих скарбів золота, срібла, міді, нема самоцвітів, ні дорогих паволок, тому богачем поверну я у землю моїх батьків. А на багатого ласкавим оком гляне й годованець божій-король і співгорожани. Він дасть мені місце при своєму столі, де збираються знатніші мужі, а вони віддадуть мені перший

голос у судовому крузі. І тобі, Герзет, не бракне гарних та роботящих невільниць. Будеш панією у гарно збудованому талямі та зберігатимеш серед пахущих кімнат у кованих скринях біле, одержу, дорогоцінності. Ніколи не бракне тобі і солодкої любови, бо у нас у Пелясгії одна тільки жінка орудує не тільки домом але й серцем чоловіка.

— Ох, Евмаху! — усміхалася Герзет. — Кільки разів нагадаю собі Птахготепу, фараона, стару Ату зі святині, тільки разів бачу й п'яного жреця з покусаною танечницею, покервавлені тіла, пошалілі від танцю дівчата. А тоді здригається моє серце, наче від нічної чи полуденної змори. Все те, все те позад мене, а передімною щастя! Так, о так уявляла я собі його при боці любимого, у крузі рідні, при огниці. Хай побережуть його твої й мої боги!

— Наші боги, Герзет! — сказав Ксант. — Вони одні для всіх, тільки різно називаються.

— Так як любов, Евмаху — відказала дівчина, — хай проведе нас до неї Ізиди, цариця моря!

І взявши гарфу, вдарила кілька акордів, а в слід за сим під синє вечерюче небо поплила пісня.

Ізидо, мати світлих зір,
Ізидо, мати моря,
Злети з пустих Синаю гір,
Словни життям мертвий простір,
Добром країну горя.

Подай нам силу обоім
Сю пісню проспівати,
Щоби се любе та ніжне
Чуття могуче і чудне
Погоком слів віддати.

Як вкриє світ синява ніч
В легенький далі фон,
Ти зійдеш з неба і тоді
Заб'ються серця молоді...
Се твій зове закон.

Забудуть блеск та тьму нічну,
Забудуть світ без долі,
Ізиді серця дар дають
І голова на білу грудь
Схиляється поволі.

— Земля! земля! — залунав нагло голос моряка, що стояв на чердаці під ідолом золотого Мелькарта.

— Слава Мелькартові! Слава Патекам! Земля! земля!

Враз заворушилося все на кораблі. Позривалися дівчата і побігли між моряків Магарбала.

Устав й Евмахос і нагло счез із його лица вираз любовного захвату. Засвітилися очі, грізно стягнулися брови, формінга полетіла в кут.

— Коханий, брате могого серця, що з тобою? — налякалася Герзет.

Але Ксант не відповів. Із під лежанки добув шолом з трома китицями, кований черес, величезний щит та меч, пірвав у долоню дві списи, які стояли при вході в каюту і одним скоком найшовся біля східців на палубі. Довкола нього зібралось вмиль десять мужів у перепасках на бедрах, які бували тільки у рабів. Були се його дружинники, які робили моряцьку службу на рівні з моряками Магарбала. Евмах підійшов до великої скрині, яка стояла біля керманіча, а мнімі раби відчинили її. Щити, щоломи, череси, ножі заіскрилися в їх очах, і вони вмиль порозхачували їх між себе з правою властивою воевним людям.

Тимчасом Магарбаль, вислухавши пісні Герзети, усміхався солодко у передсмаку тої хвилі, коли чудова Єгиптіянка заспіває сю пісню і йому. Нагло почув оклик вартового, солодкий усміх змінився у насмішку, яка викривила гарне ще лице Азіята у пику сатира. Він швидко зійшов східцями на палубу, звідкіля бігли саме всі моряки на чердак. Надармо гукав на них Магарбаль з далека. Вони спішилися, щоби побачити ще перед заходом сонця береги Кипру. Коли одначе суворе лице корабельника появилось між ними, вони згуртувалися й охоче пішли ловити Пелясгійця. Лови на людей були їх звичайним ділом, а сим разом не треба було й побоюватися, що нападений буде боронити своєї свободи. Він навіть не надіявся нападу, тож хотяй би навіть і найшов при собі ножаку або дрючок, не змігби пошкодити товпі напасників.

Азійські дівчата почувли, про що йде річ, бо добре знали фенікійську мову. І вмиль поняли, що увязнення їх пана се для них горе, хто знав чи не більше самої неволі. Намість веселого, привітного чи байдужного Ксанта, ставби їх володарем жорстокий, загонистий, нахабний Азіят, а з його рук, наче товарина, пішли би вони на поталу кипрійським чи кретійським селюхам. Селюхи до року—двох виссуть із невольний всю красу, понаду, молодість, а там і викинуть з кімнат до челядної між вонючих рабів, носити воду та землю до винниць. Тому знаючи се, кинулися дівчата остерегти Ксанта перед небезпекою. Та на жаль їх наміри збагнув проворний купець-корабельник і приказав задержати їх на чердаці. Двох моряків з нагаями стануло на сторожі біля гуртка наляканих красавиць. Рівночасно товпа з яких двацять Фенікійців підходила підпком до задних східців.

Ось вони вже й перед ними та перед темним отвором кімнати керманича.

Перший Азіят зі зашморгом у руді став поволі спинатися на східці, коли нагло зверещав нелюдським голосом і з глухим ломотом покотився під ноги Магарбала. Він вертівся наче притоптаний хробак, а обома руками притискав розпорений списом живіт, із якого випливали тенеса та бухала струя чорної крові.

А всю мить із під східців, із темного отвору кормової кімнати вилізло чудовище. Перш усього показалися два вістря спис. Одно було лискуче, чисте, з другого стікала кров пробитого моряка. За вістрями висуцувся наче велитенська черепаха щит, а над ним три китиці шолома, з під якого грізно гляділи очі Евмаха.

Враз подалися Феніки, їх члени прошибла дрож переляку, а тривога упала на темні лица блідим відтінком смерти.

Евмах випрямився на весь ріст, а взявши одну спису в ліву руку, підняв правою другу в гору й засміявся. Дивно відбивав сей голосний регіт від кректання та харчіння конаючого моряка. Здавалося, що вбитий береться піднімати на глум вбийника.

— Ти перечислився, крамарю! — говорив Ксант. — В Єгипті навіть сі, що не знають мови Феніків, розуміють їх підлі замисли. Небесні боги гидяться ними і покарають їх руками вибранців. Не дармо обіцяв я їм десятину майна. Тепер ось додаю до сього четвертину твогого!

Магарбаль бажав відповісти, і виторгувати бодай мир, та прощення. Показалося одначе, що він і в сьому перечислився, бо ось останнім словам Евмаха товаришив свист списи, яку правна рука полковника вгородила в тіло найблизчого ворога. В слід за сим з чорного отвору кормової кімнати вилізло ще десять таких самих чудовищ. Засвистіли списи й ні одна не пролетіла даром. Бо й чим була ся боротьба на гладкій, білій палубі корабля, проти важенних боїв зі звинними Хетійцями серед вертепів Кадешу, та пісків пустині?

Крики, зойки, загальна втеча! Моряки ховалися поміж гребцями, які вельми раді з погрому немилосердних панів, копали їх ногами та викидали назад на палубу. Деякі бігли на чердак між дівчата, а сі з вереском ховалися по кутках, щоби й їх не влучила де у пітьмі яка навманя кинена списа. Інші бралися до збрυї... Та все те було даремне! Згнули всі, а останнім упав Магарбаль, який сховався на дзьобі корабля під ідолом Мелькарта. І ідол і купець потонули у темньому морі, а воно з легким хлюпотом замкнулося на віки над обома.

Один тільки керманіч остав при життю. Він поклявся на всіх богів Сідону довести наву до берегів Пелясгії і то якраз напроти мікенської скали.

Коли на небо зійшов місяць, оглянувся Ксант за другим кораблем. Не міг його одначе доглянути у темряві і тому велів запалити вязку смолоскипів на шпилі щогли... І ось далеко у південній стороні заблмало вкоротці таке саме червоняве світельце, а о півночі обі нави стрітилися. Першою річю, яку побачили очі Пелясгів, був труд Балім Регаба, а першим словом, яке почули, було поздоровлення Лязіоса:

— Вітай, побіднику Рамзеса! — Страшно крихкі кости у сих крамарів. Аж дивно міні, чому його святість не поторощить їх зразу. Двісті Пелясгів та тисячка египетських водоносів зулоб аж надто до сього.

У тіни мікенської скали збудували захожі з Фенікії та Египту майстри нову домівку для багатого купця зі Себенніту, який купив собі у короля на се право. Вправді купець був вельми схожий на Пелясга, але золото та азійські дівчата були зовсім правдиві. Тому король і не допитувався про минувшину купця, а радів, що добутими дарунками наповнить опустілу скарбницю. Купець на імя Евмах піддав йому ще й гадку, якби то без великої небезпеки позбутися з Пелясгії кретійських ратників повстанням. Він сам брався навіть згуртувати довкола мікенського короля всіх наемників, які мали невдовзі вертати з Египту. Не диво отже, що Евмах став першим другом божого годованця-короля.

Величавий був дім Евмаха. Зелені, червоні, сині та жовті стовпи, одвірки, стіни та ворітницї були прикрашені різбами, волютами, фігурками, малюнками, а тут і там блестів навіть полірований спїж або мідь. По двору в нього ходило чимало рабів та невільниць а на гноєвищі роїлося від товстих баранів та широкорогох волів і коров. Скорі собаки берегли хати, а новий поріг швидко вигладили постолі гостей, післанців та приїзжих купів із Крети, Кітери, Евбої, Йонці, Карії, а навіть і далекої розбишацької Дарданії.

Росло майно, значіння Евмаха, одначе найкращим самоцвітом його щастя була й остала Герзет. Всупереч звичаві Египту вона засіла при огнищі Евмаха, як жрекиня при жертівнику, а коли находили на неї спомини розгульного життя Пібасту, казала до своєї душі летиві слова: Не гляди щастя у многих, бо давш його тільки одному!

143/2000

0,5
PK

20603

UKMA Library * Book

0049419

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
"УКРАЇНСЬКА РАДНИЦЬКА АКАДЕМІЯ"

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՍԵՆՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԾՐԱԳՐԱՆԳՆԻ ՄԻՋՐԵՇՄԵՆՆԵՐԻ
ՊԵՏԱԿՈՎՈՒԹՅԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ